

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET
ÉRTESITŐJE.

SZERKESZTETTE :

BCU Cluj Central University Library Cluj
MERZA GYULA.

1905.

XIV. ÉVFOLYAM.

— 41 képpel. —

KOLOZSVÁR,
AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADASA.

1905.

	Lap.
Turista tudnivalók	29
A gyopár és a legeltetés	29
A német iskolai kirándulások atyamestere	29
Két munkatársunk halála	62
Az <i>Orosz-féle</i> gyűjtemény kiállítása	62—63
A kerékpáros turistaság előnyei	63—64
† <i>József</i> kir. herceg	88—89
Nekrolog	89
Az erdélyi fürdők	89
Az E. K. E. f. évi kirándulásai Kolozsvárról.	
I. Kányafői messzelátó	89—90
II. Árpád-csúcs	90
III. Turi- és Torda-hasadék	90—91
IV. Révi cseppkőbarlang	91—92
V. Géczy-vár	92
VI. Árpád-csúcs	92
Verses turista krónika. Kolozsvári turisták	92—93
Lévlél a szerkesztőhöz. (<i>Szabó Miklós.</i>)	94—95
Az E. K. E. védőjének távirata	121
Turista-áldomás	122—124
Az E. K. E. f. évi kirándulásai Kolozsvárról.	
VII. Dregánvölgy, Vigyázó, Székelyó-vizesés	124
VIII. Al-Duna és a Dunamelléki városok	124—125
IX. Majláth-kút	125
X. Kányafő	125
XI. Révi cseppkőbarlang	125
Az iskolai kirándulások szabályozása	125—127
A sport Angolországban	127—128
Turista felolvasások	153
<i>Czirbusz Géza dr.</i> jubileuma	153—154
<i>Kirándulások.</i>	
I. A bükkerdei Majláth-kút felavatása	154
II. Kirándulás Gyalárra	154—155
III. Kirándulás Nagyágra	155
A turistaság és a szeszes italok	155—156
A káli kőkecske (K. G.)	156
Népviselési ünnep Németországban	156
A hegymászók étkezése	156—157
A tengeri betegség	157—158
Norvégia idegenforgalma számokban	158—159
Emlékezés gr. Kuun Gézára. (<i>H. A.</i>)	183—185
A hegymászás eredete	185

III. Egyesületi élet.

Adakozás néhai Radnóti Dezső siremlékére	27, 64, 127, 188
Az E. K. E. új tagjai	27—28, 93—94, 160
Választmányi ülés febr. 22.	31—32
Választmányi ülés május 10.	95—96
Az Erdélyi Kárpát-egyesület közgyűlése aug. 27.	121—122
Felolvasás az erdélyi szombatosokról	187—188

IV. Könyvesház.

Kolozsvár neve	29—30
Az Alsófehérvármegyei tört., régészeti és természettudományi társulat 1904. évkönyve	30—31

	Lap
Az aradi és soproni turista egyesület kiadványai	64
A Magas-Tátra és a szepesi középhegység,	128
<i>Sági János</i> : Néprajzi kincseink gyűjtése	128
Erdélyen keresztül	159
A dán turista-egyesület évkönyve	159
József kir. hg. emlékezete	185—186
A nagyszebeni Kárpát-egylet XXV. évkönyve. (<i>Téglás Gábor.</i>)	186—187

V. Helyreigazítás.

A Szent László forrás (képhelyreigazítás)	60—61
A Turista-Áldomás című cikkelyben vásárja helyett sáfárja	123
Ugyanannak a cikkelynek az utolsó előtti mondata így helyesbitendő: Vajha gróf Zichy Ödön valahányszor itt jár ennél az ő nevét viselő barlangnál	124

VI. Képeink.

Mohamed testőrsége	8
Török fürdő	9
Mohamed paradicsoma	10
A Húrik Mohamed paradicsomában	11
A torda-koppándi római vízvezeték cserépcsövei (<i>Téglás István rajza</i>)	14
Szent-László kútja	16
A Köszvényes-remetei regösök éneke (<i>Kovács J. hangjegyfölvétele</i>)	18
A tizfalusi barlang bejárata	39
John Bull	40
Tündér Ilona szobája	41
Elefántcsontból való torony	43
A Rézbányát környező hegyek és a Biharhegység	44
József főherceg-barlang: A sas.	46
Eszkimó jégbarlang	48
Galbina: Emnienciás vizesés	49
Csodavár: Portále	52
A Szent-László kútja. (<i>Téglás István rajza</i>)	61
Szamosbazári útrészlet	75
Eszkimó	74
Cukorsüveg	76
Babilon kapuja	78
Szamosbazári részlet	80
Szamosbazár: Az elvált torony	81
Biharfüred: Szerenád vizesés	83
Szováta: Sókárpátok	101
„ Szabad kősóhegy	103
„ Jelenet a Mogyorósi tóról	105
Cseppkő alakzatok	11b
Faragásos fejfák. (<i>Bene Lajos rajza</i>)	119
Részlet a szkerisorai jégbarlangból	131
A Csukás nyugati oldala Tészláról tekintve (<i>Gyárfás Gy. rajza</i>)	136
Fenyves a Baszka vize mellett. (<i>Bokor J. dr. fölvétele</i>)	142
Iparvasút (<i>Bokor J. dr. fölvétele</i>)	144
A Csucsor telep (<i>Bokor J. dr. fölvétele</i>)	146
A Piatra-Alba (<i>Sigerus Emil felvétele</i>)	164
A piatra-albai telep (<i>Sigerus Emil fölvétele</i>)	167
Az alsórákosi barlang térképe (<i>Péter Kálmán rajza</i>)	172
Az alsórákosi barlang bejárata (<i>Monoky Gyula fölvétele</i>)	175
Az <i>Ürmösi Töpe</i> és az Olt-völgy (<i>Monoky Gyula fölvétele</i>)	176
A <i>Rákosi Töpe</i> (<i>Monoky Gyula fölvétele</i>)	178
A Tiburc-hegy Bibarcfalván	179

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

Kiadja: az **Erdélyi Kárpát-Egyesület.**

A SZABADBAN VALÓ TESTMOZGÁS TÉLEN.

ORVOSOKNAK és népies írónak sokáig kellett küzdeniök, hogy az egészséges életfenntartás két főtenyezőjének u. m a testmozgás és a szabad levegő jogát a hidegebb évszakban is kieroszakolják. Ennélfogva tehát ne csodálkozzunk, hogy télen a kényelem és elpuhultság még oly sokszor győzelmet aratnak a higiénia szabályai felett. Hiában kerestek a higiénikusok eszközöket, hogy a télen való észszerű testmozgás ezen mellőzésén segítsenek, a mi annyival is inkább szükséges, mert melegebb évszakban hosszú séták a sportgyakorlatokat nélkülözhetőkké teszik.

A kérdés megoldása első sorban azoktól a sportemberektől származik, a kiket a tiszta, friss, téli levegőn való kimerítő testmozgásra egyenesen a sportgyakorlatok ingereltek.

Es mégis az, a mit a korcsolyázás, kivált nagyobb városaink jobbjára házaktól bekerített és túl zsufolt jégpályáin nyujthat, csak előize annak, a mit a lábszánkó és szánverseny tényleg nyujtanak. Ezeknek a bevezetése Berlinben a »Wintersportverlag« vállalat érdeme, hogy a télen teljesen parlagon heverő idegenforgalom a hegyek közt erőteljesebb lökést kapjon; de a szerint a mint a dolog tiszta sportszerű oldala fejlődött, senki se zárkozhatott el a fölötte jótékony higiéniai befolyások elől, melyek a sport gyakorlatával jártak. Tehát annak az elismeréseig, hogy a téli levegő a mi hegységeinkben épp oly gyógyhatású, mint a melyet a világhírű svájci és tiroli téli állomásokon rég idő óta méltányolni tudtak, csak egy lépés kell; minélfogva általában a téli üdülő-telepek felállítására vonatkozó követelés is nagyon jogos. Be van bizonyítva, hogy a levegő télen sokkal por és betegségsira mentesebb, mint a forró évszakban; a friss levegő, mely hideg, de állandó hőmérsékletű, a szabadon mozgó test lélegzése és szivmüködésére erősebben hat, mint a meleg nyári levegő. Az anyagcsere könnyebben és gyorsabban megy végbe, az étvágy fokozottabb és a vérkeringés élénkebb. Nem kevésbé kellemes és éltető a fölfrissítő hatás a bőrre és az idegekre. Különösen az ideges emberre, ki a szellemi munka miatt naponként zárt helyiségekben van igénybe véve, a hideg téli levegőn való tartózkodás és a tényleges izommunka, mit a téli sport feltételez, valóságos jótétemény, mely

e tekintetben a tengerparti nyári tartózkodást jóval fölülmulja. A hideg jótékony befolyásához járul még a végtelen csönd, a természet hallgatása, mikor minden emberi és állati hang eltömpul, a nyári idény nagy zaja számüzve van.

Téves az a gondolkozás, hogy a hóban járó ember könnyebben ki van téve a meghűlésből származó betegségeknek, mint a nyári evezésnél vagy kerékpározásnál, éppen ellenkezőleg áll a dolog. A hűlés csaknem mindig úgy keletkezik, hogy a test gyorsan egymást felváltó hőmérséknek van ki-téve és igen hamar lehül. És sokkal könnyebben jut a kerékpáros nyáron abba a helyzetbe, ha a túlhevült és poros test hosszabb menetelés végén a hűvös estén ital és pihenés után vágyódik, hogy oktalanságokat kövessen el és elhamarkodva magát erős hőség után a hűvösebb levegőnek tegye ki: holott az észszerűen öltözködő téli lábszánkós gyapjú ingben és daróc ruhában nemsokára kellemes meleget érez és egy a téli levegőn megtett út után az ő barátságos meleg hajlékába tér vissza.

Ennek ellenére sajnos, de sok embernél a hideg fogalma annak az egészségre való hátrányos befolyásával függ össze és ezért maradnak télen sokan lehetőleg a szobában, hogy magukat hűléstől és annak az utóbajaitól védjék, azonban nem veszik észre, hogy az ilyenmű betegségek nem a téli levegő élvezetétől, hanem éppen annak a nélkülözéséből erednek.

Az az egyszerű körülmény, hogy az északibb országokban a halandóság csekélyebb, mint az egyenlítő felé és hogy azok az emberek, kik télen is sokféleképen a szabadban fejtenek ki tevékenységet, mint pl. a favágók erdészek, gazdálkodók stb., nagyobbára „viharedzett”-eknek mondhatók, végtére is meggyőzően kellene hogy hassanak. Azt se lehet megcáfolni, hogy betegek-nél, kik hónapokon át a friss levegőtől el voltak szokva, rosszabbodás áll be szervezetükben és ezzel ragályos betegségek csiráinak a felvételére nagyobb hajlammal bírnak. Orvosi kísérletek bizonyítják, hogy a hőmérsékletnek az emberi test anyagcserejére bizonyos befolyása van és pedig alacsonyabb hőmérsék-nél több zsiradék oldódik fel, mint a magasabbnál, a mi arra vezethető vissza, hogy alacsonyabb hőmérsékeknél az izmok erősebben összehúzódnak, s ezzel fokozottabb anyagcsere jár. Ennélfogva a külső hőmérsék csökkenése összekötetésben a lábszánkózás vagy szán verseny okozta tényleges izomműködéssel, mélyreható átalakulást okoz az olyan egyének anyagcserejében, a kik elhájasodásban szenvednek és eddig nyaranta Marienbadot, Karlsbadot stb., kellett fölkeresniök.

Egyenesen gyógyító hatást tulajdonítanak az olyanfajta szívelzsirosodásnál, mely nem a szív-izomzat szervi elváltozásain, hanem csupán zsírerakodáson alapszik, vagy is egy oly betegség-tünetnél, melyet *Leyden* titkos tanácsos külön iratban fejtegetett. Erősebb izom működés, alapos szénsav mentesítése a vérnek, erélyesebb szív-működés, mély léleketvételek stb. a téli levegőn való energikus mozgás szükségszerű következményei és a végeredmény az, hogy csöndes idegek, egészséges álm, jó étvágy, rendszeres emésztés és ezzel a testi és szellemi erő tetemes emelkedése és cselekvő képessége állanak elő. Ennélfogva tehát szív-, tüdő- és idegbetegek számára nincs jobb gyógyító szer a friss téli levegőn való alapos testmozgásnál.

Ámde itt ne csak egyedül a betegekről legyen szó ; eddigelé némely ember a ki egészséges végtagoknak és teljesen érintetlen tüdőnek örvendett, a télnek nem jó kedvvel nézett elébe, részint mert saját sportszerű hajlamai az első havazással sajnos véget értek, részint mivel a zordabb évszak beköszöntése egy sivár, haszontalan időt jelentett.

Ha e tekintetben változás állott be, úgy az Európában sok tekintetben a berlini »Vintersportverlag« által bevezetett lábszánkózásnak és szánversenynek köszönhető, mely vállalat a sport érdekében mindennemű szükséges felvilágosítást szívesen teljesít.

A német turisták, kik télen is a hó és jég ellenére vagy helyesebben kedvéért, az Alkotó szabad, csöndes világát fölkeresik, élő bizonyosságai a téli természet csodásan működő hygiénikus befolyásainak. A téli turistasággal kapcsolatban téli üdülőtelepek keletkeznek és a fejlődés kétségtelenül tovább halad, mert ezeken a helyeken éppen az az élet fog majd kialakulni, mint a nyári fürdőhelyeken ; a szenvedők mellett, kik gyógyító kurájuknak kénytelenek élni, teljesen egészséges embereket is lehet látni, kik mindenekelőtt a város köznapi zajából menekülnek és szórakozni akarnak.

Hogy az eszme egészséges és gyakorlati, senki sem vonhatja kétségbe. Orvosok, turisták, nemzetgazdászok hangsúlyozzák, hogy ez sokkal szélesebb alapon valósítható meg, mint jelenleg, óhajtva, hogy a hazai pénzt télen is otthon költsek el. Mert a sok millió, mely évente a téli gyógymóderért külföldre szivárog, jobbára itthon is maradhatna a nélkül, hogy a betegek kárára szolgálna, a mennyiben középhegységeink téli üdülőhelyeknek éppen olyan mértékben megfelelnek, mint a hogy azok a téli éghajlat, természeti szépségek és a megfelelő gyógyítás és a sport számára kívánatos intézmények és középpontokra nézve alkalmasak. Ez időszert hiányzik még a szükséges propaganda. Pl. sokan nem tudják, hogy lehetnek fürdőhelyek, melyeknek nem okvetlenül októberben kell bezáródnok, s hogy nemcsak a magas északon, de még más hegyekben is vannak a téli sportnak középpontjai. És örvendetes, hogy ez a fejlődés folytonosan növekedőben van, azonban a lábszánkózás és a szánverseny tisztán sportszerű oldalánál, sőt még a téli idegenforgalom nemzetgazdaságilag annyira nagy horderejű föllendítésénél is többre becsülendő, hogy a tél sport segélyével az év egyharmada a természet élvezetének a körébe jut. Ezen a réven nem csupán közegészségügyi, de téli gyógyítóhelyek föllállításával gyógyítóhatások is keletkeznek, melyek következtében a téli sport férfiasan frissítő szelleme, a renyhe szobában való ülést fölváltva, a nép közegészségének és a néperőnek az emelésére eléggé nem is méltányolható szolgálatot tesz.

W.

CSEPPKŐBARLANGOK RÉV KÖRNYÉKÉN.

Irta : Czárán Gyula.

ALIG egy esztendeje, hogy az ujonnan felfedezett cseppkőbarlangról az első hirlapi közlemények megjelentek, melyek Rév nevét egyszerre országos hírűvé tették : s ime azóta sikerült egy lelkes kis csapatnak *Handl* Károly buzgó, ernyedetlen s merész barlangkutató vezetése alatt ismét egy más nagy-szabású, az előbbinél talán még gazdagabb s eddig senkitől nem sejtett szép cseppkőbarlang felfedezésével meglepni a természetkedvelők világát. E két új barlangot szándékozom röviden ismertetni.

1. A révi cseppkőbarlang (*Zichy-barlang*).

A ki a magyar állam vasutak vonatán a révi szoros közt robogva, a kocsii ablakából gyönyörködik az átelleni sziklafalon leömlő Máv-esés kedves képében, — nem is gondolná, mily kemény, nagy munkát végzett ez a szeliden alázuhogó kis patakocska mindjárt ott kissé hátrább a hegy sziklaméhében. Mert semmi más, egyedül ő alkotta a nevezetessé vált barlangot; s ezen folynak habjai most is végig, hogy annak továbbépítésén, bár észrevétlen, de biztosan haladó munkával folyton dolgozzanak. Lehet, hogy e munkáját a sziklatömegnek valami repedése előkészíté vagy megkönnyíté, de a vízvájta tunnel karakterét a barlang alsó részének képe mutatja félreismerhetetlenül : ez alsó, földszinti rész hosszú alagutat képez, melyben a patak vetette meg ágyát.

A mennyire impozáns a vastag rétegsorokban feltornyosuló s a barlangi kapu fölött baldachinszerűleg messze előre hajló sziklafal homlokzata, melybe a barlang bejárata nyílik : oly jelentéktelennek látszik maga a bejárás ürege, csakhogy éppen befér a látogató a széles, de alacsony nyíláson, vigyázva, hogy belé ne üsse fejét az alácsüngő cseppkőkoloncokba. De belépve, hirtelen megnő a mennyezet s fenn 3—4 méternyi magas éles csúcsívben kapcsolódik össze. A cseppkőburkolatok már itt mindjárt az előcsarnok falain kezdenek jelentkezni s a padmalyról is cseppkőcsapok csüngenek alá ; de fennálló cseppkőképződmények, szobrok, bábok * még itt az alsó részben nincsenek és nem is lehetnek ; mert a benne folyó pataknak meg-megáradó s mindent el-elöntő habjai azok képződését lehetetlenné teszik.

Legelőbb mindjárt feltűnik egy a boltozatról alakúszó négy méter hosszú fehér vért-képződmény : a *vámpír*. Fenn nagy bunkós fejénél erősen kiszélesedik s innen le farka felé teste egyenletesen vékonyabb-vékonyabb lesz. Háta és a fejét cifrázó dudorok sárga csíkokkal vannak tarkázva ; s háta közepén fejétől farka végéig szintén sárga színben élesen kifejlett gerinc-képződmény húzódik alá. Az egész valami rejtélyes tengeri szörnyetegnek benyomását teszi a nézőre.

Melette az *Oroszlánbőr* : a falon szétterpeszkedő rőt-sárga cseppkővértzet.

Hátrább fenn a mennyezeten a *Magyar Korona* : sárgás és veresbarna redőkkel díszített nagy szürkés főveg, benne a fej helye üresen hagyva ; hosszú palást ereszkedik róla alá.

* Báboknak nevezem a barlang talajából felnyúló, alulról felfelé nőtt cseppkőképződményeket (a stalagmitokat). Csap szóval jelölöm azokat, melyek felülről nőve lefelé, a barlang mennyezetéről csüngenek alá (stalagtitok). Azon cseppkőburkolatoknak jelölésére pedig, melyek a barlang falain végig szivárgó vízből képződve, ezeket mintegy páncélszerűleg beborítják, a vért szót használom.

Jobbra elől az *Elefántfej* hosszú orrmányával úgy tekint le a patak rohanó habjaiba, mintha „perkopf“ készülne beléugrani abba.

A barlang boltozatai itt már 6–8 méternyi magasságra nőnek meg s oldalfalain nagyon markánsul kifejlődött rétegsorok tornyosulnak egymásra. Imitt amott huruba nagyságu leszakadt sziklatetemek hevernek.

Most hirtelen alászáll a boltozat s alig három méter magas kaput alkot a barlang további menetéhez; e pontról 58 lépcső vezet fel a barlangnak egy mellékágába: ez a *Kalvária*. Ide felérve, balra szép kis kápolna-üreg nyílik, hófehérrel váltakozó vörösbarna színű redőzetekből alakítva. Feljebb pár lépcsővel még egy nagyobb üreg tátong, szürke s vörösbarna függönyökkel, bábokkal, díszletekkel pompázva.

Kis falépcső vezet tovább fel ez ág legszebb részéhez. Balra rojt-sorokból összeállított nagy masszív oszlop emelkedik; előtte embernagyságban kisebb alak, mely két karján a szobrocskákat áruló talián módjára apró bábokat tart; lábainál is kisebb-nagyobb bábok állanak. Az egész nagy csoportot pedig a mennyezetről rojtos drapériákban aláereszkedő baldachin fedi be, a fehér, szürke, barnapiros, rőt színeknek izléssel kombinált változataiban tarkázva.

Odább nyersen hagyott, díszítetlen, masszív vastag képződmény nyúlik fel a boltozatig: a *Szárnyas Oszlop*; a túloldalából u. i. óriási kőszárny nőtt ki, melyen még a szárnytollak sorozata is jól kivehető.

A Szárnyas Oszloppal átellenben a sziklafalat tapétaszzerű kifejlődésben bámulatos szabályosságú és izlésű rajzolatok díszítik; pedig e remek képeket meglehetősen ronda kezek rajzolják: figyelmesebben nézve u. i. semmi más, mint a mészkő által kacsaringós repedékein kiizzadt iszapnak e repedések vonalain történt lerakódása festi azokat a falra.

Pár lépéssel odább egy rojtos függőnyzettel bezárul ez ág s innen visszafordulva, le kell ismét a főágba, a patakhoz menni. Ennek boltozata most egyszerre oly alacsonyra száll alá, hogy csak erősen lehajolva lehet mintegy öt-hat lépést tovább haladni. Itt kitágul ismét a barlang menete s bőséges cseppkőképződmények tűnnek újra fel.

Különösen feltűnő és sajátságos hatást tesz ama rojtos szegélyű terjedelmes csepkőtábla, mely mint egy nagy, hosszú ereszt nyúlik előre a talaj és a víz fölébe, üresen hagyva az alatta levő térséget s egyúttal talapzatát alkotva a fölötte alakult cseppkőképződményeknek: a *Lótusz*; mielőtt u. i. a víz színe a lecsapolás folytán alá szállt volna, lótuszlevélszerűleg látszott az egész szétlapulni a víz tükren. A rajtalevő cseppkőképződmények egymás fölébe emelkedő rojt-sorozatokat alkotnak, hófehérrel tarkázott kávészínűre festve.

Itt egy nagyobb tágas öblösödés következik; s eddig jutottunk száraz lábbal az első lecsapolás eredményeként Handllal 1903. év november havában, innen már csak térden felül érő vízben mehettünk tovább a szemben levő sziklafalig, melyre lépcsőn kell felmászni.

Sajátságos regényes karaktere van ez érdekes csarnoknak. Mélyében a sötét viziűkör csillog, s erre bal oldalt a Lótusz borul egész hosszában rá, mely itt már egy emeletes rojt-sorokból alkotott cseppkőfüggőnyzetnek szolgál talapzatul. E függőny sok izléssel s változatossággal van színezve. Alsó rojt-sorai melyek a Lótuszt szegélyezik, szürkés hamuszínűek, a középső sorok szép bronz színűekkel tűnnek ki, az egymásból fejlődő feisebb sorok csap- és fodordíszítése pedig élénk sárgásbarna színt mutat.

Feltűnően ragyog elő az egészből egy halvány krém-színű, csaknem hófehér, szakálalaku cseppkőburkolat, melynek kristályai úgy tündökölnék, mintha gyémánttal volna az egész kirakva: ez a *Mohamed szakála*, jelenti, hogy nemsokára következik a *Törökvilág Magyarországon*.

A csarnok jobb oldalát is részben hófehérrel váltakozó eleven színezetű fodrozott cseppkővértetek díszítik, de a lapos sziklamenyezet kizárólag fehér cirádákkal van tarkázva.

A lépcsőn fel s a sziklapárkányon tovább menve, egy hídról *Perzefone fürdőszobája* tűnik elő: 5—6 m. átmérőjű kerek cseppkőcsarnok; alja medencét alkot, melyet a patak lát el vízzel. Alul a víz színe fölött csaknem feketébe játszó sötét bronz színű cseppkő-vért köríti a medencét s ad igazi alvilági hangulatot a scénának. Ezen felül hófehérrel kedvesen tarkázott sárgás és rőtveres képződmények következnek, gazdag rojtfüzerekben emelkedve egymás fölébe. Különösen pazarul van díszítve az *Öltöző Kabin* fodrozott csipkés mennyezete; fölötte pedig egy falain hófehérrel tapétázott s felül egész fekete mennyezettől borított fülke a fürdőruha számára. Gazdag függönyzetek s drapériák diszelegnek mindenfelé, miket végre egy óriásrojtokból alakult emeletes cseppkőredőzet zár méltóan be.

A hídon tovább menve s e redőzet mögé kerülve, ennek felső része egy szőszék-baldachin alakját veszi föl; míg az alsó rész, sárga színű óriás gombakalapjával s az ennek pereméről alácsüngő sötétzöld, csaknem fekete szakálképződménnyel valami tengeri medúza alakját mímeli.

E mögé balra bekanyarodva, fölötte izletes filigrán munkában gazdagon kidolgozott s díszített csipkefodros mennyezet látható; míg lábánál vízmedencékre oszlik fel a talaj, melyek szeszélyesen fodrozott párkányokkal vannak egymástól elválasztva, -- nagyobb cseppkőbarlangokban gyakran látható érdekes tünemény.

A fölöttebe vissza térve, ez itt keskenyebb alagútba megy át, melyet egész szélében, faltól falig a benne folyó patak vize töltött ki még akkor, midőn a vízlecsapolási munkálatok folytán tavaly ősszel idáig Handlral legelőször behatoltunk. Nem is voltunk akkor képesek tovább menni a víz miatt; s csak pár héttel később sikerült Handlnak két vállalkozó társával, Stern Adolf mérnök rokonával és nagytiszteletű Veress István révi ev. ref. lelkész urala e „Grand Canal“-t csónakon bejárni s végére eljutni.

Styx nevet veszi e sziklacsatorna; a barlangnak legromantikusabb s talán legérdekesebb részévé avatja, valóságos speciilitássá teszi nemcsak díszítésének bőkezű gazdagsága, hanem azon igazi alvilági komor sötét hangulat, mely az egészen előmlik. Megkövült népsége, a bábok, szobrok, mindenféle alakok sokasága, nem az élet piros színét viseli magán, mint a barlang többi részében, hanem alvilági árnyakhoz méltóan a gyász sötét mezébe van mind burkolva.

A sötét bronz-zöld és feketébe játszó olajzöld, a sötétbarna árnyalatok egész a feketéig, az uralkodó színek; de megélenkítve imit-amott egész világos, halvány rózsá-, krémszínű vagy fehér cseppkőcsoportok ragyogásától, melyek mint az elmúlt életből ide áthozott kedves emlékek derítik fel közbe a komor hangulatot. Ugyanazon alak képződése néhol derült színekben indul meg és sötét színekben végződik; vagy éppen megfordítva; komor a kezdet és derült a vég, — a hangulatok küzdelmének eredményeként.

De legpazarabb talán mégis a csatorna hosszának közepe táján levő 10—15 m. magas tág kerek csarnok, hol hővebb tere nyílt a művésznak képességét kifejtteni: ez kápráztató fénynyel van kiállítva s gazdag színpompában tündöklik.

Ezen túl rendes méreteire szűkül ismét össze a csatorna; majd megint kissé kitágul a végén; s itt a sötét, komor falak s boltozatok közt egyszerre vakító fehér nagy redőzött, cseppkőfüggönyzet ereszkedik csaknem a víz színéig alá, bezárva végleg a tovább haladás útját.

A földszinti menetnek itt egyelőre vége; még az sem igen látható, honnan ömlik itt be a víz e csatornába. De azért van ám még ennek is folytatása ott a vastag sziklafalakon túl, a *Pokol*-nak nevezett azon részben, hol a Magyar Turista Egyesület tett a továbbkutatásra kísérletet.

Innen vissza kell ismét térni végig a Styxen, melynek bejárata fölött egy fekete-sárga zászló búslakodik; ide menekült a föld alá, a pokol fenekére: nem jó idő jár reá már oda fenn.

A mi innen tovább felfelé következik, azt már maga egyedül Handl kutatta fel nyaktörő, merész sziklamászásokkal; s a barlang e pazar-fényes emeleti részeinek felfedezése kizárólag az ő érdeme. Jobb keze: Mitru barlangvezető segédkezett neki hűséges odaadással s a barlangi sport-tól megittasodott lelkesedéssel a vakmerő, nehéz munkában. Csak ezen emeleti részek felfedezése tette tulajdonkép a barlangot méltóvá arra, hogy a szép nagy cseppkőbarlangok sorában helyet foglalhasson.

Ott fenn, tíz méter magasban, hova lépcső vezet föl, nagy üreg tátong, melyből hosszú rojtozott függönyök csüngnek alá: ez a *Kórus*, mely mindjárt a *Nagy Orgonával* kezdődik: hosszú sípok sorai, három emeletben egymásra rakva; a csapok fehérek, de végükön pirosba mennek át. Remek díszű alkotás. Jobbra lentebb két szobor fog egymással kezét, mímelve a *Ménmarót-párt*, azon két sziklabálványt, mely kint a szorosban a vasútról is látható. Feljebb egy kapu bejáratát két nagy ajtónálló alak őrzi, alattuk és körülöttük egy sereg kisebb nagyobb apró szenttel; s az egészre oda fenn faragványokkal s csipkemunkával gazdagon díszített s pazar színpompában ragyogó magas boltozatú menyezet borul rá.

A kis falépcső tetejéről, szemben az alant tátongó mélységen túl a sziklapárkányon, érdekes cseppkőképlet tűnik szembe, a *Kapucinus*; csuhája kávészínű-barna cseppkőből képződve, s alakja három szakaszra osztva, a fejnek, törzsnek s az alsó testrésznek megfelelőleg. A csuha szabásánál azonban egyszerre kifogyott a kelme, nagyon kurtára maradt, s a barát lábszárai len erősen kinyúlnak belőle. Biztos kézzel alkotott, meglepő szabályosságú, mondhatni művészi képződésű, három méter magas alak, egy másba átmenő színárnyalatok izléses sávozásával. Körülötte hófehér tapétázás adja meg a falaknak díszét.

Most a nagy lépcső egy mélységet hidal át, melynek falai gazdagon vannak cseppkőképződményekkel rojtozva. Jobbra egy szobor húzódott egy baldachin alá. Balra teljesen hozzáférhetetlen helyen, egy mélyen benyúló nagy fülkében karsú oszlopok, bábok serege; felül a menyezetről rózsáalakú piros tömzsök csüngenek alá, hófehér tövisekkel és csapocskákkal felfegyverkezve.

A lépcső feltűnően egyszerű folyósóba vezet le, melyben két alak áll őrt: egy cifra mezbe öltözött, magasabb termetű, s egy igénytelen kisebb báb: a hárem őrei. Ezek jelentik, hogy itt kezdődik a *Törökvilág Magyarországon*.

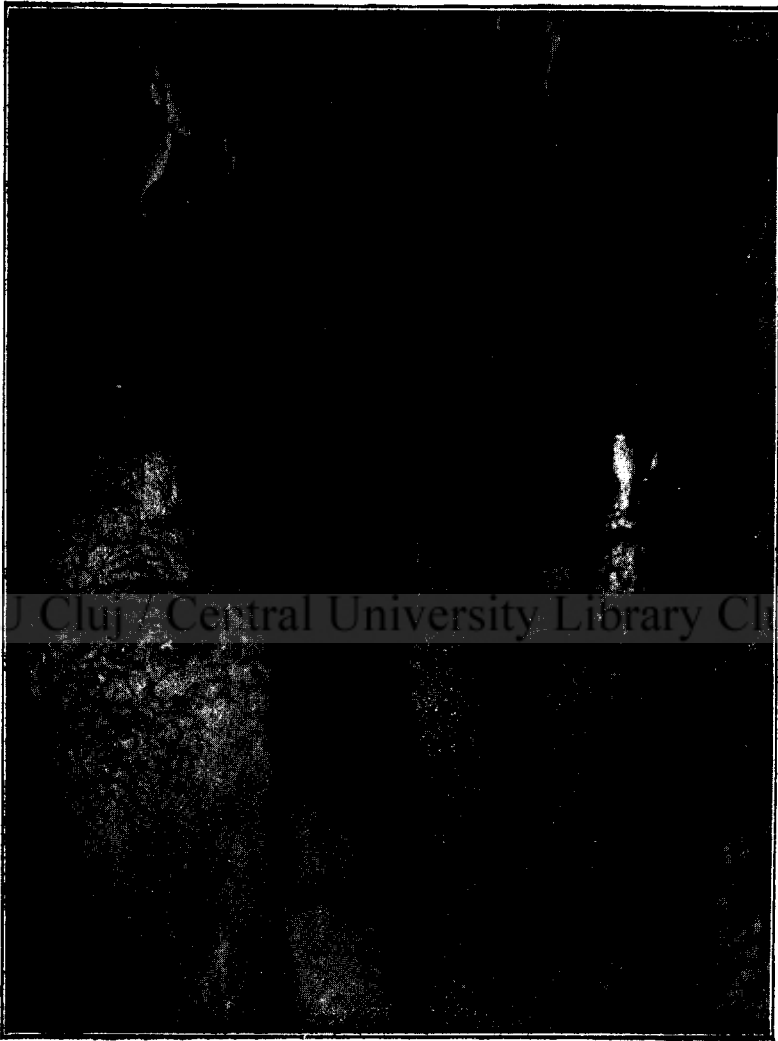
A folyósó végén díszlik a *Hárem függönyzete*: gazdag rojtfüzérekből és csipkesorokból három különféle színvegyületben összeállított gyönyörű drapéria. Az egyes csoportokat összefoglaló rojtkalapok barnák; a rojtok maguk pirosak, közeik pedig többnyire hófehér színben pompáznak.

A falépcsőn felfelé indulva, kedves kis *Bethlehem-sátor* nyílik a jobb, oldali sziklafal üregében, fodros redőzetű menyezettel, hófehér háttérrel; bent a jászol a pásztorokkal, fent a sátor fölött három báb néz le: a *Három király* alakja.

A lépcsőn felérve s rögtön jobbra fordulva, egy gazdag függönyzetű ajtó-üregen át a *Diván-tanácsba* lehet belátni: egy komolyabb hangulatú egyszerűen, de nagyon jó izléssel díszített kerek terem, hol nem annyira a színek pompája, mint inkább azok összhangja kapja meg a szemet. A fehér, hamuszín és halvány barnapiros színek uralkodnak a teremben. Mindjárt az ajtónál a szultán turbános alakja; mellette a nagyvezér; odább a miniszterek, pasák és más kisebb-nagyobb urak segítenek intézni az ország dolgait. A menyezet keresetlen, lapos, egész síma; cseppkőoszlopok nyúlnak fel belé a talajból, s masszív, vastag csapok csüngnek róla alá. A háttért egyszerű függönyzet zárja be.

Innen a lépcső felé vissza indulva jobbra *Mohamed testőrsége* áll díszben: egy sereg különös jó ízléssel, tetszetősen formált cseppkőszobor. Válogatott gyerekek: a Gárda.

Meztelen lapos sziklamenyezet alatt visz az út tovább a *Török fürdő* be: kisebb csarnok, de a legbőkezűbben díszítve, keleti fényűzéssel felszerelve

Mohamed testőrsége.

Balra egy hatalmas krémszínű függönybástya őrzi, rojtkristályok emeletes sorozataiból összeállítva. Odább egy kirugó erkélyen kisebb-nagyobb szobrocskák, apró csecsebecsék diszelegnek, a legkisebbek alig 7—8 centiméter nagyságuk; egy magasabbra nőtt, tekintélyesebb báb felül uralkodik az egész sereg fölött. Még tovább, a medencén túl egy karcsu odaliszk lankatag alakja epedez, s a falakon vörös-fehérrrel tarkázott függönyzetek pompáznak. De mindent felülmul a fürdő ezen részének menyezete s a mi róla alá leng: pirosbarna csapok, tűk, bojtok; felakasztott madarak lelógó fejei csőröstől,

köztük egy-egy mérges veres kanpulyka fej; a levest ízesítő zöldségek fajtái: sárgarépa, petrezselyem, peszternák és a többi: felülről lefelé nőtt sűrű erdeje a kerti veteményeknek, mind pirosbarna cseppkőből kimintázva.

Egyébiránt a fürdő menynyezetének nagy része, különösen a közepén, egész sima; de a menynyezet vörösbarna sziklalapja csaknem egészen be van hófehér cseppkőtakaróval borítva, mely mint egy tejút húzódik rajta végig,

Török fürdő.

s e hófehér burkolat be van keresztül-kasul minden irányban feltűnő picike kis lelógó bábocskákkal hintve, melyek egy sakk-tábla pionjaira emlékeztetve állanak ott sorban egymás mellett.

S egy csodaképződmény ereszkedik e legénység soraiból alá: vörösbarna színben egy szalagot ábrázol, ép' oly módon megcsavarva, mint azt egy kos-szarvnál lehet látni. A finom, lenge képződmény, szabályosságával, könnyedségével, bámulatos, szinte érthetetlen alkotásával, természeti hűségével, — egyik díszdarabja az egész barlangnak.

A Török fürdőből megint visszatérve, jobbra a küszöbön *Mohamed mellszobra* áll; fölébe finom kézzel alkotott hússzinű, fehérrel sávozott, gyöngéd redőzetű lobogó szárnya ereszkedik a menyezetről alá: a *Próféta zászlója*. Ha fáklyát vagy éppen magnéziumszalagot tartanak mögé, az átvilágít rajta mint egy nártján, s gyönyörű látványt nyújt.

Tovább két karcsú odaliszk mellett elhaladva, alacsony kapu alatt kisebb méretű csarnokba nyílik bejárás, melynek belső része már *Purgatórium* és *Pokol* mélységeibe szolgál le. Kis terjedelméhez képest nagy fényűzéssel van kiállítva. Legelőbb mindjárt kecsesen formált két szép karcsú oszlop tűnik szembe; s éppen fölötte lóg le a menyezetről egy bő nadrág két ága: *Mohamed bugyogója*. A mélység fölött magasra nyúló boltzatok óriási méretű csapképződményekkel s redőzetekkel vannak drapériázva. Jobbra halványpiros árnyalatokkal bájosan tarkázott hófehér rojtfüzérek borítanak mindent; s a bejárás mellett egy kis miniatűr rácskerítést húzott a barlangmester művészi szeszélye.

A szűk kapun visszatérve, balra tovább egy erkélyre visz fel az út, a barlang egyik legpazarabb részébe: e csarnok a *Mohamed paradicsoma*.

Falai fehér és barnavörös színek változataival vannak tapetázva. A szemben álló báb-alakra nehéz, gazdag rojt-baldachin ereszkedik a menyezetről alá, s az előbb említett *Kos-szarv* ismét láthatóvá lesz.

Balra a *Hári k* csoportja tetszeleg, kisebb-nagyobb, vékonyabb, vastagabb babáival. Mögöttük hatalmas masszív fehér oszlop emelkedik ki.

Mohamed paradicsoma.

Egyik legérdeke-
sebb része e csarnoknak a vízszintes simára képződött menyezet, egymást felváltva tarkázó zöldes és barnavörös mészkőből alkotva. E sima zöldes-vörös alapon széles fehér szalag húzódik végig, s ez szalag, mely nem egyébb mint cseppkőformálta burkolat, — a *Tejút* képét ábrázolja, a ici-pici kis cseppkőgombocskák sűrű soka-

ságával, melyek mint annak csillagai, úgy vannak abba beléhintve.

A mi tejútunk azonban bőkezűbb, gazdagabb, változatosabb az égi tejútnál; mert nem csak tejet nyújt, hanem a kiadóbb reggelizés kedvelőiről is gondoskodik. A mi tejútunk közepére u. i. egész hosszában véges végig hosszú vörösbarna kolbász-hurka van felpékelve, étvágygerjesztőleg lógva onnan alá, hogy az igazhivóket a disznóhús élvezésében e földön rájuk rótt nélkülözésekért itt a paradicsomban kárpótolja.

S a tejútig felnyúló ama cseppkő-oszlop büszkén érzi magát Atlasznak talán, ki az egész menyezetet tejútjával együtt fenntartja, pedig bizony megállana az nélküle is, oly szilárdul van az egész alkotva.

Falépcső vezet le innen a következő csarnokba, melynek cseppkőképződményei stilszerű következetességgel kifejlődve, csupa merő rúd, bot, csibuk-szár karcsúságára formált vékony magas alakokat mutatnak: *Mohamed pipa-tórium*a, gazdag csibukgyűjteménnyel.

Uralkodó szín a világos vörös barna; de látható közbe egy-egy fehér csibukszár is Némelyik olyan hosszú, hogy a magas menyezetig fölér. Különösen benn a csarnok titokszerű mélyében magaslik föl egy merész képződmény, mellette egy természetessel, mely talán még a próféta szájába sem férne már be.

A mennyezet díszítése méltó a magas tulajdonoshoz: sűrű sokasága borítja mindenütt az alácsüngő csapok, bojtok, csipkézetek, függöny-diszítések, redőzetek, rojtcafrangok, hosszú csőrű apró kis madárfejecskéknek.

A mennyi díszet csak elbir e szoba, fel van rá rakva minden. Egy luxus-csarnokot akart itt építeni a Nagy Úr, hogy parádézzék vele, s csattanósan

A Húrük Mohamed paradicsomában.

zárja be a szép látnivalók sorát; mert a mi még ezután következik, az nem annyira a szépnek, mint inkább az érdekesnek, a vadromantikusnak körébe tartozik.

Balra fordulva, hosszú falépcső száll alá a *Purgatórium-ba*: e nagy kerek csarnok magas boltozatain és sötét falain búcsúznak az utolsó cseppkövek; mert itt már az alvilág igazi kietlen kopársága és rídeg hangulata uralkodik.

Nyugtalan sziklaomlatagokon, fekete falak közt végre egy ponthoz lehet le jutni, melyből a mélységbe letekintve, onnan a földalatti patak

sötétén csillámló vízszínét látjuk viszont, a mint az szédítő magas fekete falaktól alkotott keskeny sziklafolyosójában hömpölygeti habjait csendesen odább: ez a *Pokol*.

E pontról bocsátották le kötélén a Magyar Turista-Egylet barlangkutató tagjai *Handl*-lal a magukkal hozott összeállítható vászoncsónakot a víz színéig s ezzel kísérlették meg egyenkint előrehatolni a sziklacsatornában, míg azonban már alig 25—30 méternyire a folyosó rendkívüli összeszűkülése legalább is egyelőre lehetetlenné tett.

A barlang nem kínál e részben már semmi szépet, vonzót; ide már nem kísér el a cseppkőalakok barátságos, vendégszerető társasága. Az alvilági borzalmaknak fagyasztó hideg hangulata ül mindenben, s megkönnyült kebelvel jut ki a látogató ismét Hádesz hatalmainak e rideg, komor országából.

Végezetül a barlangból kijövet, a bejáratot őrző vaskapun belül a boltzat homlokfalán, fenn a magasban, még egy különös látványosság, a barlangnak egy valóságos speciálitása diszeskedik: az *Amerikai nagyváni cimere*.

Ha az ember utánozni szokta művészetével a természetet, miért ne utánozhatná a természet is az embert? No hát itt meg is próbálta és kitűnően sikerült is neki a tréfa. A művészt megillető teljes szabadsággal élve, hirtelen jött pajzán szeszélyben olyan valamit alkotott, amit neki ugyan szabad volt megtennie, sőt osztatlan elismerést nyer véle mindenkitől a remekül sikerült utánzásért; de a barlang ismertetője, ki ugyanazon művészi szabadsággal nem élhet, sajnálattal kénytelen annak tüzetes leírását vagy képből való bemutatását mellőzni, mert aligha dicséretet aratna vele.

E kissé impertinens természet-tréfája valódi komikai hatással zárja be a barlangi látványosságok hosszú sorát, s a vendég derült hangulatban vesz búcsút a barlangtól, mely annyi érdekes, szép természet-játékával gazdagítja kedves emlékeinek tárházát.

ERDÉLYI KINCSES MONDÁK ÉS HIEDELMEK.

Nincs a földön maradandó semmi.

GUDTÁRA legyen minden embereknek, hogy 1579-ik esztendőben Bátori István és Bátori Kristóf által adván birtokunkba a kolozsmonostori domini-
niumot, azt megvizsgáltuk, megtanálván a benedictinusok klastroma om-
ladékát, egy klastromi protocollum útmutatása szerint megtanáltuk a
kriptát, melynek egyik oldalába koporsók, másik oldalába egy nagy
kápolna, harmadikba egy nagy palota, és ebből más oldal-kamarák vagy-
nak tele rész szerint vert aranyokkal és ezüst pénzekkel, rész szerint
rudakba aranyokkal és ezüsttel, minden más drágaságokkal.

Azon klastromot az erdélyi arianusok rontották el, de a kincsekre nem akadhattak, azért üldöztek minden keresztényeket, sohult isteni szolgálatra templomot nékiek nem engedvén, kénytelenek voltak titkon az erdőkre menni és ottan hallgatni szent misét, de ott is üldöztetvén, föld alá ástak maguknak templomot, és rejtekbe kellett ájtatosságot végezni, miglen Bátori István lengyel király és Bátori Kristóf költségével Kolozsvárba egy kis templomot és iskolát építhetünk, addig mű is ezen

föld alá rejtett templomba szolgáltunk a keresztény népnek 1588-ig, a mikor Bátor Zsigmond fejedelem ellent nem állhatván az eretnekek zenebonájának, kikergetének bennünket Erdélből.

Mi tehát minden kincset, a mely t. i. a szt. Benedek apát uraktól ránk szállott, elrejtettük ily módon:

1. A mint a monostori erdön keresztül mégy, menj be az alsó útig, ott találsz a más úton kívül egy kis tér helyet, ottan vagyon a föld alatt lévő templom ajtaja, ott vagyon az uraságoknak drágasága, kik velünk együtt az eretnekektől üldözést szenvedtek, és mű magunk is a mit által hordhattunk a klastrom kincseiből 26 hordókba, annak ajtaja napnyugot felé vagyon.

2. A klastrom kriptája ajtajához ültettünk egy somfát és más végéhez egy vad rózsabokrot, a két oldalára két hárs, 2 vadalma, 2 bükk, 2 gyertyán és 2 tölgyfát; itt megtanálhatod, ha jól vigyázol, benn lévén, jól vigyázz, mert ott egy benediktinus képe vagyon kőből, s annak a kezibe vagyon egy útasítás, mit kelljen cselekedned, mit ne, — azt elolvastván kövesd az útasítást, mert különben veszedelem érhet.

3. Vagyon még az 1. numerus alatt irt templommal szembe magasan fel-emelve egy nagy négyszegeletű kő, melyen rovást látsz kereszt formán, ettől lefelé menjél 20 lépést, ott is találsz egy vasajtót valami hályog-magyaró bokor között; nyisd fel és kiszellőzvé, bemehetsz, és vehetsz szükségedre belőle.

Mindezeket 1588-ba, midőn már az arianusok és kalvinisták üldözése, erőszakos munkája annyira erőthettek, hogy Erdélbe maradásunkhoz reménységünket elvesztettük, akkor csináltuk be és irtuk meg ezeket:

Viecus
Mín. Prov. S. 7.
Steph. Aratos
P. e. 1. 2.
Math. Thoman
lon. o. S. 7.

Joann. Lelesi
Rec. 8. 7. Cl.

Erdélyi Muzeum-Egylet levéltára, negyedréti kötött kis gyűjtemény: Kolozsvár vidéki kincsek címmel. 6 darab, 19—20 levél. — Cseke Károly gyűjteményeiből saját keze írása. Hű másolat, de mai helyesírással.

Közli: **Herrmann Antal dr.**

KIRÁNDULÁS TORDÁRÓL A SZENT LÁSZLÓ KÚTJÁHOZ.

KERDÉLY védőszentjének tisztelete a török világ előtt kiválóan Tordavármegyében és Torda városában volt élénk. Erre következtethettünk azon körülményből is, hogy cimerében úgy a város, mint a vármegye a Szent László életéből vett jelenetekkel pompázik. Egész természetes tehát, ha Tordáról és Torda-Aranyosvármegyében a szent király nevét viselő kúthoz kegyelettel kalauzolom el az olvasót.

Torda északnyugati szélén egy-két kilométernél is hosszabb-utca, a Rákos-utca folytatásául indul ki a Bach-korszakban készült Mokányok-útja, mely innen a Rákos-patak partjától a Köves bérc (Munte) keleti részén levő átjáróig számított 300 méternyi magassági különbséget hat klmtrnyi hosszúságban több kanyarodással annyira enyhíti, hogy azon a gyalogolás éppen nem nehéz, sőt az út egyrészén még a kerékpárosok is haladhatnak. Jobb felől elmarad Koppánd község s a falú szélén emelkedő nagy fák sűrűjéből festőien látszik a hajdani Vitéz-kastély, melynek egyik ablakán át menekült 1674-ben Bánffy Dienes uram a székelyek dühe elől, míg a kastélyban maradt neje a Kornis uram katona köpenyébe takarózva menekült meg a biztos haláltól.

Az 5-ik klmtr. felé mind mozgalmasabb lesz az út, mert az itt felszínre bukkant gipsz sziklákat a tordai gipsz-gyár pár év óta nagy szorgalommal bányásztatja és szállíttatja. A bányánál a feltárások mutatják, hogy a gipsz-sziklák egyes kőszálai között egy-két, sőt három méternyi szélességű repe dések is tátongtak, melyeket a diluviális korban, a midőn ezen tájat mocsár borította, az iszap sara töltött be. A dús mocsári növényzet idecsalta a sok-sok ezer év előtt élt állatokat s egy mamuth család itt legelésző tagjai közül egy fiatalabb példány addig-addig tapiskált és hempergett a puha mocsárban, míg az iszap által rejtett hasadékba nem szorult, hol vesztét lelte.

A torda-koppándi római vizezeték cserép-csővei.

A hajdani iszapos mocsár a földalakulás több ezer éves nagy munkája után ma már itt egy jó magas száraz domb, melynek oldalában a bányamunkások 1904-ben, egy robbantás alkalmával a mamuth-fióka csontvázát is szétrobbantották. Nagy sajnálatomra az érdekes csontvázból csak apró részleteket lehetett megmenteni, úgymint: néhány zápfogat, az egyik agyar pár arasznyi hosszú töredékét, állkapocs darabot, térd-csontot s mintegy vékányi kisebb-nagyobb csonttöredéket szerezhettem meg gyűjteményeim számára.

A gipsz-bányán túl az út egy kanyarodással az egy várfal maradványaihoz hasonlóan ott sorban álló konglomerát szikla kváderek fölé kerül és azzal együtt hagyja el a szikla repedésekből ott előtörő római forrásokat is, melyek tartalma most a meredek árkon hanyat-homlok ugrálva rohan alá a Rákos patakhoz s azzal együtt jut el Tordára, de a rómaiak idejében a földbe rejtett cserépcsőveken át vezették innen *Potaiissa castrum*-ához. Nagyon valószínű, hogy akkor a Kövesbérc nem volt még ennyire köves s erdőborított talajából nagyobb vízbőséggel bujtak elő a források, mint most. Bizony ezeket a római forrásokat az 1904. évi nagy szárazság próbára tette s a próbát közülök, úgy a hogy csak is az az egy állotta ki,

mely tartalmát most egy itató vályúba önti. A római kőmedence az 1904 évi augusztus és szeptember hónapokban kiszáradva, üresen állott ott. *)

Az út a 7-es számmal jelzett kilométer oszlopnál éri el a széles hegyhát átjáró nyergének tetőpontját s ezzel a 650 mtr. magasságot. Közeliében kelet felől árnyékkal kecsegtet a koppándi erdő, melynek közvetlen szomszédságában több látnivalóval kínálkozik a Túrhasadék, hol a festői szikla szalokban a kőkorszaki ember kedves tanyájául szolgált s ma már nehezen megközelíthető apró barlangok sötétlenek, melyeknek átkutatását csaknem életemmel fizettem meg, a midőn 1902-ben a beomlott barlang előtti sziklafalon a zsebeimben gyűjtött régiségekkel együtt alázuhantam.

No de térjünk a 7-ik kilométertől balra, hol a szomszédos Szind, Koppánd és Túr lakói, sőt a vállalkozó torockóiak is szorgalmasan bányásszák a tordai építkezések számára a mészkövet s nagy buzgalommal kopácsolva gyártják az országutak számára a törtkavicsot. Bányászás közben gyakran robbantanak szét dús vastartalmu vasérc tömböket s néha feltárják a századok hosszú során át ezen magaslaton lefolyt csaták emlékeit, a föld felszínének közelében heverő csontvázakat is. Úgy itt, mint a koppándi erdő mellett, valamint a Turi hasadék szomszédságában levő kőbányákban gyakran találnak csiga-, kagyló- és echinidkövületeket; a félgömb alakú s fekete színű halfog-kövületek pedig ezen kőbányák munkásainak éppen mellékjövedelmet nyújtanak, mert azok itt a ritkaságra vágyó turisták által keresett emléktárgyakul szolgálnak. Régebben magam is gyakran vásároltam s éppen ezért a kőbányások kiváló figyelemmel is kísérték, mikor visz útam a Kövesbércen át, de miután már pár liternyit összeszedtem ezen ritkaságból és az általuk köszemnek nevezett kövületek darabját ma már csak 10 fillérjéve fizetem: erre utazásom most már nem okoz feltűnést.

A kőbányától alig egy kilométernyi gyalogolás után a Kövesbérc keleti végének tetejére juthatunk. Az innen feltáruló látkör oly széles s kiváltkép tavaszi és nyári délután, naplemente előtt innen a határszéli havasok oly jól láthatók, hogy ezért a szép kilátásért is érdemes a Kövesbérc tetejét felkeresnünk.

A széles hegyháton itt-ott az idő viszontagságainak több százados türelmével át- meg átlukgatott szikla-tömbök vonják magukra a figyelmet. Ezeket nevezik a pásztorok Szent László serege nyomainak, míg a szent király lovának patkója nyomát a Kövesbérc legmagasabb pontját (785 mtr.) átszelő csodaszép Tordahasadék közvetlen közelében, a Patkós-kövön mutogatják. A hegyhát mészkő talaján néhol széles medenceszerű süppedések láthatók. Ezek szűrik alá a légköri csapadékból idejútott nedvességet s táplálják úgy a fennemlített római forrásokat, mint a Kövesbérc keleti és nyugati oldalán fakadt vizereket s azok között a Szent László király nevéhez s imája csodás erejéhez fűződő emlékü forrásokat is.

A mokányok útja a 7-ik kilométertől a Kövesbérc háta mögé kezd aláereszkedni s a 8-ik és 11-ik kilométer közötti területen M.-Peterd határában a Szent László forrásai közelében halad tova. A hegyoldal ezen 3 km-nyi

*) V. ö. Koppándi római forrásokról. „Erdély“ 1901. évi 3-ik füzetében.

szélességü részén 3 tekintélyesebb forrás tör elő, melyek kettejének vizét a közeli Magyarpeterd lakói barmaik itatására vályúikba vezették, míg a harmadik, mely a 8-ik kilométernél közvetlenül az út melletti kőszirt egy kis mélyedésből csörgedez elő, az utasok úditésére szolgál. Miután ez az utóbbi van leginkább közügyben, a legtöbb útas, vagy turista a többi forrásról tudomást se vesz. Tényleg ez a forrás a legsajátságosabb s valószínű, hogy a régebbi időben is ennek vizét vélte csoda erejűnek a hívők serege. A szikla hátán lévő mélyedést a Szent László király érc sisakja nyomának hiszi a nép s a forrásból ezen néhány liternyi úrtartalmu mélyedésbe ömlő vizet élvezzi, mert annak kiváló gyógyerőt tulajdonít.

Hajdan, a midőn a közel vidék s nevezetesen a Hesdát- és Rákos-völgy községei még róm. kath. vallásuak valának s midőn a közel völgyben fekvő

Szent László kútja.

Sarkad községet és tekintélyes róm. kath. templomát még nem törölte el a föld színéről tatár- és török-járás, itt a csodás erejű kút vizénél évente sok ezer ember ünnepelte Szent László napját.

Régebben az út nem a jelenlegi helyén, azaz a forráson alól, hanem a forrástól pár méterrel fennebb vonult tova s kevéssel alább a völgyet egykor ékítő tó széles gátján kelt át és vezetett Sarkadon keresztül át a Hesdát völgyébe. A régi út begyepesedett teste a *Téglás* József kolozsvári fémipariskolai tanár szivességéből idecsatolt fényképen is jól kivehető, a természetben pedig teljesen jól látható. Ott a régi út mellett, hajdan egy kis kápolna vagy «aedicula» állott, melynek összeomlott s még alá nem gurult, avagy el nem hordott maradványait védve borítja a gyep s mint egy rég elfeledett sir maradványai domborodnak ott a szent kút közelében. A mint ott az alapfalak után kutattam, római téglákat is találtam s tekintve, hogy *Potaissa*

ide csak 7 kmtr. távolban feküdt, de a rómaiak virágzó kőbányái csak itt a Kövesbérc keleti lejtőjén állottak s tekintve azt is, hogy az általam talált római épületnyomok határozottan igazolják, hogy a rómaiak a Hesdát-völgyben is laktak; hihetőnek vélem, hogy ezt a szép és különös forrást már a rómaiak is nemcsak ismerték, de itt valamely istenüknek, talán Juturnának *aediculát* és abban szobrot emeltek, sőt nyáron át a volkanalia ünnepét is itt az akkor nagyon kies vidéken nagy örömmel ülték meg. Meglehet azonban, hogy a római téglák csak a keresztyén korban kerültek ide, midőn a Szent-László király tiszteletére emelt épülethez onnan vették az építő-anyagot, hol azt készen találták s vagy Koppánd mellől, vagy a Torda melletti római romokból szállították ide.

Hajdan, a törökvilág előtt évente junius hó végén népes búcsújárások színtere volt a Kövesbérc nyugati lejtője, midőn nemcsak a közeli völgyek akkor még róm. kath. vallású és magyar ajkú népe s 20–25 község papsága gyült ide, hanem itt adtak találkozt a Sarkady, Selestej, Mikud, Fanchyka, Tyk, Ghyczy, Tury, Cháni, Koppán, Valkay, Chazáry, Csompó, Járay, Peterdy, Cseszeliszky stb. stb. azon időben ezen vidéken élt és virágzott híres nemes magyar családok tagjai is egymásnak s eljöttek ide Torda és Kolozsvár polgárai is. A búcsú szent részének, azaz az istentiszteletnek bevégzése után bizonyosan vidám daltól hangzott az erdő s táncoló fiatalság képét tükrözte vissza a völgy tava.

A sok háboru, de kiválóan Básta és Mihály vajda gyilkolásai, — a kuruc-labanc világ dúlásai kiölték, kipusztították, e vidék időközben unitárius hitre tért falvainak népét s a háborúk szünetelése után szegénységben itt tengő jobbágyság a gör. kath. vallás felvételével nemcsak ősi magyar nyelvét, de hagyományait is elfeledte. A rabló és dúló hordák elpusztították Sarkad községet és templomát s gazdátlanul maradt a forrás rombadőlt szentélye is. Eltűnt a völgy tava s elpusztult a hegy oldalát díszítő erdő is! Pár évvel ezelőtt nem kis megütközéssel tapasztaltam, hogy a források is nevet kezdenek cserélni s még magyar emberek is Alexandru kútjának említik a kősisak vizét Véletlenül jöttem rá, hogy ez a név mindössze 10—15 éves eredetű s Közép-Peterdről származott, hol egy egyszerű, tudatlan, de úgy látszik elég ravasz asszony hozta e nevet forgalomba. Dotyica néne volt ez az asszony, kinek beteges álomlátásai voltak, s ki állítólag egy-egy álma következtében aluva ment ki a faluból a szent László kútjáig, hol a kősisak tartalmát kitisztította s miközben az újra megtelt, a víz csörgedezésében az általa Alexandrunak nevezett szent beszélt hozzá. Dotyica néne az Alexandru kijelentéseiből jövendőket mondott, betegeket gyógyított, szerelmeseket összehozott s ily működésével, a midőn a forrás vizének bűvös erejébe vetett hitet újból terjesztette, a régi hitregén alapuló ősi elnevezést ujjal kezdette felcserélni.

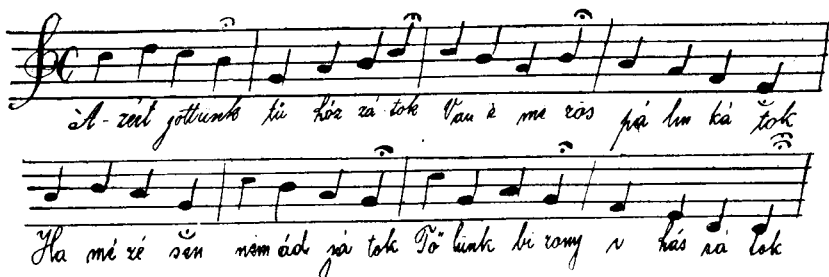
Hogy e különös forrás a turisták által minél keresettebb legyen, óhajtható volna a kopár környék kietlenségét befásítással mérsékelni.

Téglás István.

REGÖLÉS KÖSZVÉNYES-REMETÉN.

Két székely gyermek-legény, kezeikben bottal, vállukon tarisznyával, megáll egy «módosabb ház» ajtaja előtt. Nehány torokköszörülés és szelidebb fajta oldalbalókés után következik a regős ének:

Az ének végével benyitnak s köszönnek: „Adjon Isten jó estét!” Most az idősebb kissé előre lép, megrángatja a «harisnyáját», egyet-kettőt köhint és báránybőr sapkájának szélét rágva, így szól: «Adjunk hálát az Istennek, Isten Ő szent Fe'sséginek, hogy megadta érni karácsony szombátját, u. m. Krisztus születésé napját. Tő'thessék békével, egészséggel Istennek dicséretire.»

A. és B.: „Kévánjuk.”

B.: „Virassza fel másodnapjára, u. m. Szent István mártynom napjára. Azt is tő'thessék békével, egészséggel, Istennek dicséretire!”

A. és B.: „Kévánjuk.”

A.: „Virassza fel harmadnapjára, u. m. Szent János evangyélita napjára! Azt is tő'thessék békével, egészséggel, Istennek dicséretire!”

A. és B.: „Kévánjuk.”

B.: „Virassza fel negyednapjára, u. m. 40.000 mártynomság napjára! Azt is tő'thessék békével, egészséggel, Istennek dicséretire.”

A. és B.: „Kévánjuk.”

És így felváltva az ó-esztendőnek még hátralevő napjaira felvirrasztatják a ház népét, vagy némely esetben a negyednapnál abbahagyják a „felvirrasztás”-t és röviden végeznek az ó-esztendővel, még pedig a következőképpen:

A.: „Engedje az Isten, hogy ennek az ó esztendőnek hátralevő napjait tő'thessék békével, jó egészséggel, Krisztusnak dicséretivel s léptesse által az új esztendőbe s kévánjuk, hogy a beáldott új esztendőben adjon az Isten testi lelki áldást. Kinek az eleje legyen virágos, a közepe termetes, a vége víg, gyümölcsös, örvendetes.”

A. és B.: „Kévánjuk.”

Ezután A. és B.:

„Látom a kúsasszony sűrű mosojgását,
(Ugy látszik, hogy tudják idejöttünk célját).
Zörgetik a kócsot, pénzt akarnak adni.
Ha egy krájcárt adnak, e' se fogjuk venni,
Ha piculát adnak, meg fogjuk köszönni.”

Ennek végeztével pedig *A.* és *B.*:

„Szállj le kó'bász a hí'ból
Bujj be tarisnyánkba.
Két fé' fertáj pálinka,
Döjj be a hurkánkba.“

Ezután a gazdaasszony ad (ha ad) a tarisnyákba kolbászt; megisznak egy egy (vagy két két) pohár mézes pálinkát s „Adjon Isten jóccokát“ köszönéssel tovább mennek s a mit itt végeztek, a szomszédban ismét elől kezdik

Ímígyen regölnék a Maros Tordamegyében lévő Köszvényes-Remetén. Ők «kántálás» nak nevezik. Állítólag ezen kántálás szövegét és dallamát az udvarhelymegyei Atyha községből hozták át.

Közli: **Kovács József.**

AZ ERDÉLYI KÁRPÁTOKBAN.

— A Magyarországi Kárpát-Egyesület évkönyvéből —

Bareza J.-től.

AZ ERDÉLYI havasokat fölkeresni, a sokat emlegetett Negoj, Bucsecs, Királykö-esúcsokat megismerni erős vágyunk.

Fölszereljük magunkat a magas túrokra szükséges eszközökkel: jégcsákánnyal, manillakötéssel, úgy a mint azt a különböző útirajzok, útikönyvek tanácsolják. De mindezekre nincs szükségünk, mert az erdélyi havasok legmagasabb csúcsaira meglepő jó karban tartott, enyhén emelkedő utak vezetnek föl.

Tömören épített menedékházakban (Negoj, Bucsecs) a turista-szükségletek, kielégítő meleg élelmiszerek állanak rendelkezésünkre. Nagyon tetszetős, erős építkezésű a királykői, de itt élelmi szereket nem tartanak.

Tehát némi fáradsággal és áldozattal bárki megszerezheti azt a nem mindennapi látványosságot, amit az erdélyi havasok magas csúcsai nyújtanak.

Sok itt a virággal tarkított katlan-völgy, ezekben a festői kisebb-nagyobb tengerszem, völgyfok, terras, omladványos nyereg.

Hullámos, festőileg tagozott csúcssorai ritka alkalmas terrenumot alkotnak a gerincevándorlásokra. Magasabb csúcsait kopár sziklák, valóságos sziklaerődök, vagy hatalmas boltozatú füves tetők borítják. A hegyek között szétszórta alpesi gazdaságot űző román pásztorok tartózkodnak, csek nagyon derék, vallásos emberek, alázattal megsüvegelik a turistát, s esztinájukban szívesen adnak szállást, csakhogy az esztinák éjjeli szállásukol napokig tartó gerincevándorlásoknál ki nem elégítők, ilyenkor a turista szívesebben tartózkodik egyedül, társai körében. Nagyon helyén valónak találunk, ha az Erdélyi Kárpát-Egyesület, melynek érdeműs munkásságát úton-utfélen élvezzi a turista, a csúcsok közelében hideg ellen, eső ellen védő, apró kunyhókat építtetne.

De mégis a legnemesebb misszióját akkor oldaná meg, ha sikerülne a román

turista-egyesülettel közösen kieszközölni, hogy bármely nemzet turistái szabadon járjanak-keljenek a hegyek között. Útlevel gyanánt elégséges legyen arcképes tagsági igazolványuk fölmutatása.

Tartsák szemmel jövőben is fegyveres erők a tájat, kémleljék román katonák jövőben is a sűrűséget, de a turista járjon az ő világában kénye-kedve szerint szabadon.

Negoi.

Reggel 6 óra. Lázongó hangulatban a Negoi környéke. Törj útát napsugár, küzd le a ködöt, a turista e förtelmes ellenségét! Hiába esedezünk, hiába fenyegetdzünk, a sehonnai csak ott ül a szirteken, az ormokon.

Fogy időnk. Már hét óra, már 8 óra. „Menjünk már,“ mondogatjuk. A tétlen várakozás megöl, ingerel a munka, izgat a Negoi. Mindhiába. Kalauzunk makacsul ragaszkodik a földi röghöz. Cigaretára gyujtva várja a köd kibontakozását, tova nyargalását.

De végre 9 órakor hirtelen ide-oda imbolyogva, megmozdul a fekete tömeg. Megszűnik a szürkesség, meg a ködokoza egyformaság. A nap verőfénye játszik a szirteken, az ég mennyezete azurkék köntösét öltötte magára. Üde színűek az alpesi rétek, üde kék színűek a távoli hegyek. Élet a szirteken. Élet a rengetegben.

A nap áldáshozó sugarai sem maradtak ám vesztég. Szilajan tüzel, ég, perzsel.

Ilyen tikkasztó hőségben, ilyen lankasztó időben eredtünk útnak reggel 8 óra 50 p.-kor, tervezett több napi gerincvándorlásunkra.

Kalauzunk, hogy behozza a tétlenül töltött három órát, az idő, a távolság, a pihenés megrövidítésére törekedett. Neki vadúlva zabolátlanul futott, hanyatthomlok rohant, érzéketlenül érintve a legszebb sziklarészleteket, az örökszép tájakat. Társamban emberére akadt. Egymást üzve, siettek. Mivégre? Ki tudja? Egy ideig magam is jártam a bolondot; követtem őket. De a távolság közöttünk egyre gyérbb s gyérbb lett. Végül megállítottam őket. Mi nem versenyt futni jöttünk az erdélyi havasokra; hanem élvezni s látni. Ha kedvetek tartja, fussatok tovább. Én nem futok. Társam s kalauzunk tovább folytatták erőszakolt munkájukat. Én megtartottam esőndes léptemet, szokásos, mérsékelt tempómat.

Igy történt, hogy a Negoi-on végig a kötörmelék útvesztőjében, a hőmezőkön egyedül bolyongva, zavartalanul élvezhettem a táj szépségeit, tanulmányozhattam a hegyek alakulatát, a hegyek arculatát, gyűjtve impressziókat s el-céltűnődtem a békesség magány nagyszerűségében.

11 óra 45 p.-kor foglaltuk el a csúcst. A levegő párával telt. Fátyolozottak a mélységes völgyek, hamvaskékes színben a távoli bércek,

Másfél órai időzés után, kilátás élvezete nélkül 1 óra 30 perckor újra útra kelünk. A hőség még mindig kimondhatatlan erős. Teher volt hátí zsákunk, teher volt ruházatunk, teher volt minden, ami testünk rugalmasságát akadályozta. Akárcsak kohóban jártunk volna; a kiolthatatlan szomjúság meg-megállított. A törmelék kősvatagában, az egymásra halmozott, az egymáson elaggott hatalmas kődarabok könyörtelenül verték vissza a nap sugarait.

Robotos munkát végeztünk mindvégig. S mégis, valamelyes kimagyarázhatatlan boldog érzés eltünteti fáradságunkat, fölszárítja verejtékünket, s mi csak egy káprázató színű, a mindennapitól elűtő, az emberiség nagyobb része előtt ismeretlen festői csoportosítású szép világot látunk.

E patinával bevont zöldes-szürke kövek nekünk nem egyszerű kövek. Mi ismerjük életét, tragédiáját; ismerjük apró örömeit, küzdelmét, halálát. Ezek vonzanak bennünket a hegyek világába, a szédítő magasságba.

De nini! Amint lejjebb-lejjebb kerültünk, s amint elmaradt a Stunga-Drakului-nak nevezett couloir, össze-visszatört omladékos törmelékével, s amint átgázoltunk a hőmezőkön, hirtelen széles víztűkör ragyogott föl előttünk, amolyan apró tengerszem. Kósza szellő sem sodorja hajjait, csak csillog-villog, mosolyog. Ez a Kaltuni-tó.

De amint elhagytuk az apró tengerszemet, s amint a patak kőtömbjein át megátugrándoztunk, szédítő magas sziklafalak között előbukkant a gyönyörű fekvésű zuhagos Bulea-tengerszem. Ez impozánsabb, fönségesebb, de soká nem csodálhattuk szépségét, mert a nap tűzijátéka kihunyó félben. Az igaz, az éj még nem szakadt reánk, de az est közelget már. Délután 6 órakor elértük a fenyő-régiót. Szükségét éreztük már a pihenésnek, az ideig-óraig tartó nyugalomnak. De hol találunk nyugtot, hol

találunk pihenőt? A nappalok melegek, az éjjelek rendkívül hűvösek. Védett hely a közelben nincsen, melegítő pokrócunk meg nagyon gyarló.

Mindinkább elhagytuk a kopár sziklák világát, s lejjebb-lejjebb ereszkedtünk a Bulea-völgybe. Itt betértünk a legközelebb eső esztinába. Még kellő időben értünk védett helyre, mert bizony künn már a levegő lehült, belül meg ropogott a tűz.

A pásztorkunyhóban természetesen kürtő nincsen, s így a láng nyelve ide s tova kanyarogva melegítette testünket. A fenyőgallyak lángja meleget szolgáltatott ugyan, de füstje égette szemünket, karcolta torkunkat. Rövid beszélgetés után pihenőre tértünk. A pásztorlegények és embereink a tűz körül gubbaszkodtak. Az egyik apró legény ott bóbiskolt a padkán, a másik meg a vacoknál ült. Mi pedig a kijárával szemben, ruhástól, mindenestől, rongyos pokrócdarabokra heveredtünk le, és saját szűrünkkel takartuk be magunkat.

Így meghúzva, illetőleg végig nyújtózkodva vártuk a fáradságtól fölszabadító s megkönnyítő álmot. De mindhiába. Már a tűz is kialvó félben, már mindannyian erősen pőfékelték, csak ránk, turistákra nem jött az üdítő álom.

De nem unatkozunk. Az éj sötétsége előcsalta a nyirkos esztina vendégseregét. Potrohos, pocakos testű pókok s egyéb, az esztina körül lebzselő apró bogarak gázoltak testünkön keresztül.

Talán mondanunk sem kell, alig hogy hajnalodott, ágyat bontottunk. Ki a szabadba, a patakhoz, a csobogó, fölfrissítő vízhez!

Szánalmas éjjeli tanyánk nem ölte ki lelkünk derűjét, de a tervezett 4—5 napi gerincvándorlást mégis szögre akasztottuk. Ugyan nem fog ki rajtunk sem vihar, sem köd, sem nyomasztó hangulat, de mégsem átaljuk bevallani, egytől féltünk: az álmatlan éjszakáktól, az emberlakta esztináktól.

De kárpótolt bennünket elejtett gerincvándorlásunkért a Bulea szép völgye. Ez a völgy szemkápázatú pompájú; az egész táj sajátságos, összhangzatos szépségbe olvad össze.

Időnk bőviben van. Egy-egy szál havasi gyopárért föl-föl kapaszkodunk a mély völgyből kiszökellő szikla-óriásra. De mégis, — ami szép, az gyorsan múlik, — már kezdünk fősvénykedni az idővel; mohón szívjuk be a levegő mámorító illatát. Érezük: néhány óra, néhány perc s meg kell válnunk tőled, szép Bulea-völgy, hatalmas Negoi.

Úgy történt. Elhagytuk az újonnan épült ritka szélességű turistautat s most már vetéseken, mezőkön, réteken, apró községeken keresztül nyargaltunk a kerzi álmásra s onnét Fogarasra.

Mikoron hozzáláttunk az annyira megkedvelt fatányérosunk elfogyasztásához, már fölragyogott az égen vezetőnk, az esthajnalcsillag.

Királykő, (2241 m.)

Az úton, a szép fogarasi völgyekben már föltűnt zeg-zúgos, csipkézett, kifodorozott gerince, dacoló büszkesége; már messziről, kifogyhatatlan élvezetet nyújtva a természetkedvelőnek, a turistának.

Várakozáson fölüli meglepetésünk elnémította hangunkat. Kiemelkedő, bámulatra ragadó alakja végtelenül tetszett. Csak annyit mondtunk egymásnak: ez szép, ez nagyon szép. Ez az erdélyi havasok fénye, dísze. Holnap nagy munkánk lesz. Szép kapaszkodásoknak nézünk elébe.

Zernestre érkezve, korán pihenőre tértünk, hogy másnap jókor reggel útnak indulhassunk. Úgy történt. Friss erővel, kipihent testtel, derék román kalauz kíséretében, hagytuk el reggel 5 órakor a néplakta helyeket, a szép vadregényes völgyeket s 6 órakor már a Propasza-hasadék sziklaszorosát bámultuk. Hatalmas, meredek sziklafalak, valóságos diadalkapuk. Bizarrságával egyedül a Vrátna-szoros, meg a szulyói sziklavölgy versenyezhet.

Számos tornyot alkotó, kopár, élezett falai csapongó képzetünket elbájolta. E még névtelen, még érintetlen tornyok a bravúros kapaszkodásoknak jövő tereuma. Bezzeg, ha több idővel rendelkezünk, nem tudom, meg nem kockáztattuk volna-e egyik-másik toronyra a föl-kúszást.

De így csak alúlról csodáltuk a Propasza magasztos oltárait.

De huszszük s reméljük, hogy nemsokára ismét megfordulunk Erdélyben, ellátogatunk Zernestre, s akkor egyedüli célunk e tornyok meghódítása leendő. Most csak a főnséges, nagy tömeg: a csúcs vonz. Félre tehát kicsinyes érzésekkel, félre apró-cseprő akadályokkal s előre a csúcsra. Betérünk az erdő sűrűjébe. Hangulatos a

képe. A nap sugarai csak kacsingatnak a sűrű lombokon keresztül, nincs erejük áttörni a bozót. Az ösvényeket fától elszakadt megsárgult levelek takarják. Halandó aligha járja. Hatalmas szálfák, vihartörte, egykor büszke törzsek megbeszten, összezúzott, összeégett koronájukkal egymást átkarolva porladoznak, rothadnak. Ember aligha látja.

De észrevétlenül megszakadt az út, a festői szép őserdő-részlet, s íme hirtelen gyönyörű szép fekvésű katlanszerű havasi réten, a Vleduskán találtuk magunkat.

Innét szép ám még csak a Királykő! Csillogó, kopár mészszírtjei mesébe illő bizarr képet mutatnak. Hirtelen gondolkozóba estünk. Ne fürkészszük-e ki csínyjé-bínyjét e környék életének? ne üssünk-e tanyát e nyájas menedékházban? Ne szenteljünk egy napot a játszi semmittevésnek? De mindhiába. Kora reggel volt még s turista-vagyunk tovább kergetett. A varázserővel bíró csúcs mind erősebben csalogatott.

Engedve szilaj szenvedélyűnknek, ismét fölkerelkedtünk s neki a csúcsnak, a meredek köves útnak. 10 óra 32 p.-kor elértük a Pásztor-csúcs 2241 m. magas pyramisát. Gyönyörű, festő ecsetére való kép ez. Elláttunk itt a hazánkon inneni, a hazánkon túli messzeségbe. De tulajdonképeni szépségét csúcstársaitól elütő, meredek, nyúlánk gerincének s az ezeken kiemelkedő számtalan apró, rovátkás tornyoknak köszönheti.

Örömünk, hogy végre úttalan-utakon, igazi túrista módra kúszhatunk-mászhatunk, a játszi képzeletnek is tért engedett.

Fokozódó mohósággal, bűvös erővel kezdtük meg d. e. 10 óra 30-pkor a gerincen sűtkérező vándorlásunkat.

A gerinc lassan-lassan keskenyül, egyes helyeken emlékeztet a Jégvölgyi-csúcs kőparipájára. Folyton érdekesebbé válik, exponáltabb helyeken kúszunk. Kimondhatatlan turistalelkedéssel vetettük át lábainkat majd a gerinc innenső, majd a túlsó oldalára.

A táj váltakozó képei, festői panorámája, a levegőég tisztasága, a lenge szellő csendes fuvallata növelte ideális élvezetünket.

De hirtelen, alig 50 lépésnyire útunkat állotta a Nagy-Királykőt a Kis-Királykótól elválasztó Krepátúra-hasadék. Apró fenyőbozotok között ágaskodva, kapaszkodva, rajtkolovagolva, kerültünk mind lejjebb a völgybe a Bethlen-pavillonba.

Itt megcsodáltuk a Kis-Királykő erősség gyanánt emelkedő bozontos szirtjeit, s azután óvatosan ereszkedtünk le a Krepátúra-hasadék omladékos, sikos, mozgó kőtörmelékein Zernestre.

Néhány pillanat múlva már elnyelte a távolság, elnyelte az esti szürkület, a szálló, oszló köd a sasok fészékét, a Nagy-Királykót, a Kis-Királykót.

Bucsecs, (2508 m.).

Napfényes reggelre virradtunk. Búzavirágszínű a levegőég, harmatos a réti virág, harmatos a lombos erdő, a fenyves erdő.

Föl a csúcsra! Számon nem kér tőlünk most senki semmit. Mienk most az élet. Nekünk illatoznak az erdő fái, nekünk bölintják bozontos sörényüket a fenyvesek szép szálfái, nekünk ad éltető erőt a magas bércek tiszta levegője. Minket köszönt az ébredező bíboros nap. Minket kényeztet el a lenge szellő!

Reggel 4 óra. Talpon vagyunk. A nap is elhagyta pihenő helyét. Ébredését fénysugaras, bíboros szín hirdeti. Folt nélküli a levegőég, nesz nélküli a magány. Szín- és sugározón körülöttünk, az elfakult sziklákon, a végtelen rengetegen.

Fölséges, bűvös kép. Napsugarak özönében az öreg természet. Majd rátűz a Malajesti-hasadék szaggatott szikláira, majd a gunnyasztó apró fenyőre, majd megmegtérít a plasztikusan kiemelkedő Bucsecs-csoport fantasztikus alakú konglomerát-szikláit. Elnézegetünk a ködös messzeségbe, oda, hol a szem látóhatára megszűnik, hol hegy-völgy mintegy összefolyik. Válogatunk a táj szépségeiben, majd ez, majd amaz tetszik, szemünk majd itt, majd ott pihen. Valósággal bálványozzuk, beézetjük az avatatlanok előtt megközelíthetetlennek látszó csúcsokat.

A nap még nem lövelte erősen melegítő sugarait, még tűrhető az ájer. Ki is használtuk. Szárnya szabadjára engedve magunkat, fölkapaszkodtunk az úttól arrább kiálló sziklák párkányszerű rétegére. Süvegünk karimáját magunk szedte havasi gyopárral díszítettük.

Itt-ott egy kis kitéréssel hodítottuk meg az apró, kiszökellő csúcsokat, reggel 7 órakor pedig jó magát az impozáns Omot („Ember“) is.

Az Omu kerekded alakú, kopasz szikladarab. Olyan, mintha határszéli őrszemnek állította volna oda a természet. Tetejére könnyedén juthatunk föl, mert az emberi kezek ide is lépesőket vájtak.

A Bușsecs innét nagyon érdekes. Fekvése amphiteatralis, hegyháta behorpadt fősík. Gerince minden oldalról meredek, közete konglomerát. Alkalmas terep az végtelen gerincevándorlásokra. Nagyobb sütkérező pihenő után elbúcsúzunk az Omutól s tüskén-bokron, éren-berken, hol egyenesen, hol zeg-zugosan, mindig lejjebb kerülünk. Az Omu távolodott, a Jalomica szűk szorosa közeledett.

Rövidebb fordulókat kedvéért gyakrabban átláboltunk a Jalomica-patak fenyőgalyakból összetákolt mozgó hidjain. Mozgó hidak, mert csak balancirozással juthatunk a túlsó, onnan meg az innenső oldalra.

D. e. 9 óra 35 perckor léptük át a barlangi kolostort, a kalugerek lakóházát. Szótlanul néznek, némán mozdulatlanul üdvözlőnek. Csudálatos emberek. Valóságos nappali kísértetek. Megható, megrázó kolostori életük. Zsivaj nem tölti be helyiségüket, hanem végtelen, mélységes csend. Arcukon stoikus nyugalom, pihenésük lemondászerű munka. Fűr-farag az egyik, halkán cellájában motoszkál a másik, fatuskóra kuporodik a harmadik.

Testük nem délceg, szemük nem villog, érzéketlen, kialvó, megtört lelkek, akik már a földön nem örvendenek semminek, senkiért. Napok, hónapok, esztendőök néma egyfórmában múlnak, korszakok, események nyomtalanul, észrevétlenül viharzanak el fölöttük. Itt minden a megtestesült földi szenvedésre, a kifürkészhetetlen nyomasztó bánatra emlékeztet.

De hagyjuk el az egyhanguság e sötét tanyáját, hol még a vízesések zúgása is amolyan melankolikus misztikus.

Hagyjuk el! Nem turistának való az effajta siri csend, e titokzatos, mogorva, fagyos világ, hol a virág is hamarabb vénül, korábban fonnyad, hol a nap is, mintha halványabban vetné sugarait.

Némán elbúcsúzunk. Elmarad a formás, a szép sziklaszoros, kifehéredő sziklatornyával. Emlékünkbe vésztük azokat az élettől elhagyott, a társadalomból kitesztott árvákat.

Jó darabot mentünk már román földön, román turista-úton, amikor román kalauzunk pihenőre intett, forráshoz vezetett. Csapra a kulacsot, tűzre a bográcsot, s örvendeztünk meg az amúgy is tisztas munkát végző lelkünket, testünket! Ha hordó, ha kupa volna közelünkben, talán még azt is kiürítettük volna, úgy megszomjúhoztunk, megéheztünk.

De így is jó. Forrás mentén, pattogó tűz körül pásztorok módjára elhelyezkedtünk, s addig-addig merítettünk íziben a párolgó bográcsból, hajtogattuk a kulacsot, míg kifogyott az enni-inni való.

Így fölfrissülve, delejes erővel folytattuk hepe-hupás dombokon keresztül útunkat Sinaja felé. Mélységes megilletődéssel közeledtünk a fényűzések városához. Már-már integetnek felénk kertek, villák és egyéb épületek. Itt-ott találkozunk szórakozó, mulató román bojárakkal.

Rövid idő múlva a városba értünk. Érdeklődéssel sétálunk a szerényebb méretű kis Párisban. Megfigyeljük a párisias eleganciával öltözködő hölgyeket, a kard nélkül sétáló egyenruhás, büszke magatartású tiszteket, az oroszosan öltözködő, bársony kaftános bérkocsisokat.

A látottakkal betelve, vonattal tova robogtunk édes hazánk kies erdélyi városába: Brassóba.

AZ E. K. E.-MÚZEUM KÉT ÉVE.

OKTÓBER 12-én mult két éve, hogy a Mátyásházi Múzeum megnyílt s ime a látogatók száma a nyár folyamán már a második tizezerbe lépett.

Már maga ez a körülmény beszédes tanúságot tesz arról, hogy akkor, a mikor Kolozsvár sz. kir. város képviselőtestülete élénk eszmeharc és éveken át folytatott tárgyalások után Mátyás király születése házáat stíluszerűen helyreállította s az Erdélyi Kárpát-Egyesület gyűjteményei számára átengedte: mindenekelőtt a város érdekében a legbölcsebben cselekedett. Hiszen ma már az E. K. E. nép- és tájrajzi muzeuma szerves kiegészítő része, sőt egyik legelső rangú látnivalója Kolozsvárnak.

Dicsősége nemcsak az E. K. E.-nek, mely azt nagy áldozattal megalakította, hanem feltétlenül dicsősége az erdélyi részek vezető városának is, mely ezt az országszerte elismert gyűjteményt méltán iktathatja az idegeknre leginkább hatni képes és oly kevés különleges nevezetességei sorába. Elismerés illeti első sorban *Szvacsina* Géza kir. tan. polgármester és az egész városi tanács lelkes buzgalmát, melylyel a Mátyásház restaurálását keresztülvitték.

Nem is említve a Múzeum berendezésével járó izgalmas munkát, az ötletességet és izlést igénylő csin és összhang létrejöttében *Feilitzsch* Arthur bárónak, az E. K. E. elnökének oroszánrész jutott, ki irányító tevékeny buzgalmával néhai *Radnóti* Dezső főtitkár nemes fáradozásaira lelkesítő befolyást tudott gyakorolni.

A gyűjtésben *Szádeczky* Lajos dr. alelnök és *Kovács* Géza főtitkár, a finanszírozás terén a főpénztáros a közreműködők és rendező társak egész sorának nyújtottak alkalmat és teremtetek alapot az E. K. E. Múzeum kialakulására, miközben hírlapi cikkelyek és előadások segítségével *Herrmann* Antal dr. terjesztette a néprajzi propagandát.

Egyszóval, az összetartó és jól szervezett közös munka megteremtette gyümölcsét és Kolozsvárnak két év óta olyan múzeum jutott birtokába, mely akárhánynagy városnak az idegenforgalmára is befolyást gyakorolhatna. *Herrmann* Antal dr. tb. muzeumi igazgató csaknem hétről-hétre szemlét tart a Múzeumban és mint a néprajz egyetemi magántanára, a jelen félévben hallgatói számára már gyakorlati előadást is fog tartani a tárgyi etnográfiaiból.

A főtitkár és főpénztáros pedig, mint muzeumi örök, a gyűjtemények épsége, tisztántartása és a rendre-rendre beérkező tárgyak, ajándék vagy vétel útján történt gyarapodások alkalmas elhelyezése s a kiszabott órákon túl a Múzeum lezárása, nemkülönben a belépődíjak kezelése felett fölváltva őrködnek.

Persze sokan észre sem veszik, hogy egy Múzeum kezelése, tisztántartása és akárhányszor a látogatók tapintatos, de sokszor indokolt felügyelete és ellenőrzése, úgyszintén a kalauzolás mennyi időt és körültekintést igényelnek.

Mind e mellett, jóllehet, hogy a személyi változások következtében, csak átmeneti évről volt szó, mégis történtek gyarapodások. Ugyanis három üveges tárlóban van elhelyezve a kapualjában és a tört. szobában a szöttesből és varrottasból készült házi- és népipari gyűjtemény új és izlésesen összeállított minta-kollekciója; nemkülönben a *Bethlen* Károlina grófnő adományai. Egy nagyméretű kítakattábla pedig az E. K. E. kiadványait tünteti fel, az ezután lassanként beérkezendő mintagyűjtemény népies cikkeinek a befogadására pedig szintén több tárló vár.

Részatosan fekvő tekintélyes hangjegytartóhoz hasonló s rugón moz-

gatható leleményes állványon fekszik a balneologiai osztályban egy hatalmas könyvóriás, a következő nyomtatott felírással, u. m.

Albinus: «Tabulae Sceleti et Musculorum corporis humani.»
(Leyden, 1747.)

Mály István dr., tb. városi főorvos *ajándéka*.

Ez a könyv egy nagyértékű unikum. Négy darab ujonnan fölállított forgatható képállvány, a tájrajz, külön táblára helyezett új lőportartó gyűjtemény, régi himzések, kapuzárak, fakorcsolyák, székely találmányok és egyéb házi-ipari készítmények a néprajz köréből, gyarapítják a Mátyásházi Múzeumot.

Az úgynevezett írásos varrottasok egész sorozata, egy ivókanál gyűjtemény, régi fegyverek, nyereg- és kanász-szerszámok, pásztorbotok, bölcsök és járókák, háztartási kellékek, régi egyházi énekeskönyvek és képes nyomtatványok várják a többi raktáron levő régi tárgyakon kívül a közszemlére való kiállítást.

A vásárlásokon és önként beküldött tárgyakon kívül a gyűjtésben igazgatónk személyesen is tevékeny részt vett, ki „Erdély néprajza“ megírásával komolyan foglalkozik. *Haller* Károly dr., min tanácsos szivességéből a Múzeum egy úgynevezett *hólyagos csuporral* gazdagodott, melyről maga a nemes adakozó így nyilatkozik:

«A kolozsvári *főbíró* (ma polgármester) installációjakor ős időktől fogva szokásban volt, hogy az új főbíró az eskü letétele után a centumpáterekkel (ma törvényhatósági bizottsági tag) házához vonult, ott vendégül látta őket s az udvaron főtt bor volt hordókban, melyekből a polgárság csapról itta az áldomást a házigazda egészségére. Erre használták a *hólyagos csuprot*; ilyen sok száz volt s mindenki a magáét hazavitte emlékül. Az utolsó hólyagos csupor *Simon* Elek polgármester installációjakor jelent meg 1874. február 28-án. Mint akkori centumpáter — úgymond *Haller* — ezt én hoztam magammal».

Mindenesetre kedves gondolat, hogy *Haller* Károly dr., városi képviselősege 30 ik évfordulóján, az E. K. E.-múzeumáról megemlékezett. Megboldogult édes atyám is kegyelettel őrizett egy ilyen hólyagos csuprot, melyet magam is a legutóbbi évekig, mint érdekes különlegességet hamutartóul használtam, míg csak egy alkalommal el nem tört. *Feney* Aladár dr.-tól is kaptunk egy példányt ajándékba. A kinek netán hasonló holmik vannak birtokában, kérjük megőrzés végett az E. K. E.-Múzeumának átengedni.

Egyúttal t. tagtársaink becses figyelmébe ajánljuk azt a törekvésünket, hogy többek közt csontkorcsolyákból, koppantókból, falusi szalmakalapokból, pártákból sorozatos kollekciót szeretnénk összegyűjteni az erdélyi részekből; továbbá husvéti himes tojás-gyűjteményünk kiegészítésére szintén támogatást kérünk.

Egyik buzgó tagtársunk fölvetette az eszmét — saját szavai szerint — hogy önkéntelenül arra gondol az ember: milyen szép lenne, ha az erdélyi egyházakban érzék volna arra, miszerint az E. K. E. szóttesei, fonottasai, himzései és varrottasaihoz hasonló munkákból a fölöslegeiket, bár letétben, a Mátyásházba helyeznék el.

Magánházaknál már alig van ilyenszerű emlék; de az egyházaknál bőven találhatók.

Említett tagtársunknak alkalma volt több helyen egyszerű kis református és unitárius egyházaknál 6, 8, 10 értékes műhimzést látni. Eppen úgy látta azt is, hogy akárhány templomban a papi széket vagy másutt a szószéket takarják be egy-egy ilyen kézímunkával, a hol aztán a por teszi tönkre a legszebb darabot.

Egyik mezőségi magyar faluban — úgymond — ilyen gránátalmás, aranyos himzett teritőből varrták a templom új zászlajának a tokot; más

helyen a szakadozott régi himzéseket megégették, hogy senki se használ hassa profán célokra. Sokkal több kegyelet volna mindezeknél, ha az E. K. E.-Múzeum őrizetére bíznák azoknak bár csak a felét, a melyek az ünnepeken semmi szükség sincs.

Ha ezt megtennék, Európában nem lehetne mását találni annak a gyűjteménynek, a mi így összekerülne

Megérnök akkor tán azt a csodát is, hogy ezekről tudomást vennének könyveink és folyóirataink. Nem hiában tartják a E. K. E.-Múzeum himzéseit az egész gyűjtemény koronájának, de a ki ért hozzá, helybenhagyja, hogy már így is sok gyönyörű himzés van ott egy egész teremben kiállítva; s a divatos szecessziós ugorkalevelek helyett ezek motívumaiból juthatnánk sok mainál jobb izlésű, magyarosabb díszhez. E tekintetben különben pl. az 1805-ből származó kedői templom-menyetnek szintén az E. K. E.-Múzeumban kiállított virágos motívumai és tősgyökeres magyarstíliú cifrázatai éppen a budapesti iparművészeti Múzeum részéről találtak a legnagyobb méltánylásra, a mennyiben a menyezet sorozatos lefényképezését kérték, mely sikerült fölvételek egy-egy példánya az E. K. E. tulajdonában van.

Hát a népies kerámika és faragászat díszítő motívumai talán nem éppen olyan tanulságosak és követésre méltók volnának?

E tekintetben a *Hankó Veress* Károly főszolgabíró és *Orosz* Endre igazgató-tanító tagtársaink ügyszeretetét és lankadatlan tevékenységét koronázta meg a múlt évi szept. hó elején Választon rendezett kiállítás, melynek a mi szempontunkból főként a házi- és népipar kolozsvármegyei különlegességei, továbbá egy szemléltetően csoportosított néprajzi gyűjtemény alkották a legértékesebb részét

Ohajtandó volna, hogy Kolozsvármegye községeinek háziipari kollekciója megfelelő mintagyűjteménnyel a Mátyásházban is képviselve legyen, mint a hogy reményünk van rá, hogy az Orosz-féle néprajzi gyűjteményt a tavasszal Múzeumunkban ki fogjuk állítani.

Úgy is sikerült a terv, hogy a Mátyásház két nyitott folyósója beüvegeztessék; azt hiszem tehát, hogy az *Orosz* Endre nagy szakértelmét és a gyűjtés körül tanusított ügyességét igazoló szakszerű és kiváltképpen Kolozsvármegyére vonatkozó gyűjtemény *Orosz-féle kiállítás* címen ott jól elhelyezhető volna.

Egyszóval, úgy az itt hangoztatott körülmények folytán, valamint már egy az idénre megállapítandó tervszerű akcióval kapcsolatban mi sem áll útjában az E. K. E. nép- és tájrajzi múzeuma fokozatos továbbfejlesztésének, miután indokolt kérésre a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőse az E. K. E. ebbeli törekvéseit bizonyára ezután is anyagi segélylyel fogja támogatni. — Azonban az időleges kiállítások sikere s az azok révén történt tárgybéli gyarapodás mellett így is büszke lehet az E. K. E. és Kolozsvár városa Mátyás király születése háza belső tartalmára, mely a nagy »nép-király« kegyeletes emlékét saját népe ereklyéiben kívánta és tudja az utókorra átörökíteni.

S ma már idegen meg nem fordul Kolozsvárt a nélkül, hogy meg ne tekintse a *Mátyásházat*, hol az egyszerű falusi népélet mindennapi eszközei, készítményei, törzsökös eredetiségei és faji különlegességei szemléleténél az emlékezet szárnyán megérinti lelkünket nemzeti dicsőségünk: *Hollós* Mátyás köztünk átsuhanó félisteni szelleme.

Za—1a.

KÜLÖNFÉLÉK.

As E. K. E. turista- zsebnaptára.

Most jelent meg az E. K. E. legújabb kiadványa, mely tulajdonképpen az eddigi arcképes igazoló kedvezményeket felsoroló füzetéből naptári részszel és egyéb turista tudnivalókkal kibővítve, Kovács Géza főtitkár szerkesztésében egy kis turista zsebnaptárrá nőtte ki magát.

A csinosan kiállított és kemény táblába kötött gyakorlati célokát szolgáló könyvecske, mely egyúttal a kedvezményeket igénybevenni óhajtó tagok részére hivatalos tagsági igazolónak is szolgál: a beküldött vizitálakú arckép és 1 korona díj ellenében az E. K. E.-nél — (Kolozsvár, Mátyás-ház) — megrendelhető.

Ajánljuk t. tagtársaink figyelmébe.

Adakosás néhai Radnóti Desső stremlékére.

Aszlán László Kolozsvár 5 kor., Boross Elek Kolozsvár 2 kor., Derzsi K. Ferenc Szentés 1 kor., K. Fodor János Kolozsvár 2 kor., Gergely Ferenc Kolozsvár 2 kor., Hrabovszky Mór Cell-Dömölk 2 kor., Lóczy Lajos Budapest 1 kor., Dr. Márki Sándor Kolozsvár 2 kor., N. N. Kolozsvár 1 kor., Orbók Mór Kolozsvár 5 kor., Palkovits József Budapest 25 kor., Papp Ragány János Budapest 2 kor., Siebenbürgischer Karpathen-

Verein N. Szeben 5 korona, Szalay István Szentés 1 korona, Dr. Török Imre Kolozsvár 2 kor., „Unió” Ált Gyufagyár Rtárs. Budafok 10 kor., Werger István Kolozsvár 1 korona, összesen : 69 korona.

Külföldi vélemények a mi folyóiratunkról.

A turistaság és az alpinizmus két előkelő külföldi organuma ugyan a német turistaegyesületek 100 ezer tagot meghaladó szövetségének »Der Tourist« című hivatalos folyóirata Berlinben és a *Revue Alpine* néven ismert képes haviszemle Lyonban igen rokonszenves sorokban emlékeztek meg az Erdély jubiláris számáról, melyet különösen előbbi kimerítően ismertetett, első sorban kiemelve a Gyergyó-Bélborra vonatkozó színes képmellékletet.

Francia lapársunk is ismertette szerkesztőnknek József Ágost kir. hercegről irt vezető cikkelyét s a közökt. miniszter üdvözlését stb.

A *Revue des principaux périodiques* rovata alatt közölt elismerő kritika végén egyenesen föl hívja a Czárán Gyula tollából megjelent *la gorge de Torda et Tur* című természeti szépségünkre a külföldi figyelmét, megjegyezvén, hogy az erdélyi Kárpátok látogatói el ne mulasztászák azt fölkeresni.

Folyóiratunknak ez a sikere bizonyára öröme szolgál minden olvasónknak.

As E. K. E. új tagjai 1904. nov. 1-től 1905. febr. 28-ig.

Alapító (200 koronával): Dr. Almásy Imre gróf földbirtokos.

Rendesek (évi 6 koronával): Brunet József m. kir. p. ü.-szám-

tiszt, Ceglédberceli áll. el. iskola, Fuhrmann Miklós papírkeresk., Kálmán Jakab kir. p. ü. számtiszt, Keller László kir. p. ü.-számtiszt, Keresztes Aladár kir. p. ü. számvizsgáló, Kozár Ferenc kegyesrendi tanár, Lucsits Vazul kir. p. ü. számtiszt, Miklós György m. kir. p. ü.-számt., Mikszáth Kálmán író, orsz. képvis., Nemes Albert bankhivatalnok, Nyáry Győző m. kir. p. ü.-számtiszt, Perédi György hírlapíró, Polerecki Márton Károly, Quint Jakab kir. p. ü.-számtiszt, Schipper Lajos kir. p. ü. számtiszt, Schusztér Mihály kir. p. ü.-számtiszt, Streitman Andor kir. p. számgyak., Szabó Miklós máv. ellenőr, Szakaly Kálmán, Dr. Szeless József máv. fogalmazó, Veszprémy Lajos jogszigorló.

KÜLFÖLDI TURISTA HIREK.

A Svenska Turist föreningen *évkönyve.*

1885-ben alakult a Svéd Turista-Egyesület, mely tíz év múlva már tízezer tagot számlált, ma pedig, azaz fennállásának huszadik évfordulóján a taglétszám a 30 ezeret meghaladta. Az 1904. évkönyvnek mintegy 500 oldalra terjedő s úgy a táj-, mint a néprajz körébe vágó tartalma *Boheman* Móríc dr. szerkesztésében 236 szöveg közti illusztrációval, 21 külön képpel és 1 összehajtott nagy tájképmelléklettel remekül nyomtatott fényezett papíron most hagyta el a sajtót.

Nem tudjuk, hogy a ritka szép fényképfelvételek művészi sokszorosítását, a nép- és háztípusok, a bizarr havasi és tengeri tájrészletek, a téli halászat, a lapplandi és finnmarki tájleírások változatosságát, avagy az iskolai kirándulások „Skolvandringsbilder“ név alatt írásban és képben való ismertetését említsük-e, a midőn svéd testvéregyesületünk irigylésre méltó hatalmas fejlődéséről akarunk számot adni. Az egyeslet nagyszerű fényképkiallítása is be van mutatva. A legnagyobb büszkeséggel töltheti el azonban a svéd turistákat az

évi jelentésnek azon része, mely 31040 fizető tagról emlékezik meg. Az előttünk fekvő évkönyv 34000 példányban jelent meg Stockholmban.

Kiránduló klubok.

Németországban itt-ott új vándor-klubok keletkeztek, azzal a céllal, hogy az egész heti szobai foglalkozás után minden vasárnap délután egy társaság állhasson össze hetenként egyszer a szabadban való gyaloglás nagyobb-mérvű üzésére. Ki van mondva szabályként, hogy a kirándulást „ob schön, ob Regen“ semmiféle rossz idő nem gátolhatja.

Tehát a tagok bármilyen időjárás mellett kirándulnak, alapszabály nincs s új tagokat csak egyhangulag lehet fölvenni.

A düsseldorfi vándor-klubnak pl. van egy nyári és egy téli vezetője, kiket B a s-nak neveznek; ők újra egyeseket a kirándulások rendezésére fölkernek. Pihenőknél szeszes italok élvezete tiltva lévén, télen-nyáron mint legjobb frissítőt, kávét isznak.

Milyen üdvös dolog volna, ha pl. munkások és iparos ifjak, kereskedősgédek és szobafoglalkozást űző kis hivatalnokok nálunk is összeállanának és teszem föl, mint valamely turista-egylet pártoló tagjai, csoportonként és annak az útmutatásai mellett hetenként egyszer jól tele szivhatnák magukat friss levegővel, az élet- és munkaképesség gyarapítására, a nélkül, hogy mint eddig, künn a szabadban a munkás-egyletektől rendezni szokott erdei ünnepélyeken az „ivászat“ vígye a főszerepet.

Orosz alpesi klub.

Moszkvában „Orosz hegyi társaság“ néven egy alpesi klub alakult, mely a nagy kiterjedésű orosz császári birodalom megszámlálhatatlan hegyvidékeinek a fel-tárását tűzte ki feladatúl.

Elnöke: Meck Sándor, alelnöke: I w a n t z o f f N. A., titkár: K a p e l k i n W. F. és S o k o l o r J. P.

Japáni melegítők.

A Svájci Alpensi klub kunyhóiban általában nem lehet tűzfát találni, mert az „A l p i n a“ egyik levelezőjének éles-eszü megjegyzése szerint „a Sv. Alp.

KI. "senkit sem akar fölbátorítani a téli kirándulásokra, melyek valóságos erőpróbáknál, dicsfényben ragyogó vállalkozásoknál úgysem egyebek." A téli kirándulások műkedvelőinek engedtessek meg egy kevéssé ismert tárgynak a bemutatása, mely valójában igen nagy haszonnal alkalmazható s ez az úgynevezett japáni melegítő (chauf-ferette). Nagysága szárdiniás doboznak felel meg. Belsejében érclemezből készült hengerben kisujjnyi vastagságú szén jön izzásba; ez a szén 3 óra hosszáig ég. A készülék semmi tűzveszélyt nem okoz, főleg ha gondosan páncélkapszulába zárjuk, ami megakadályozandja, hogy a fődél fölnyílják. A szentet is célszerű rögzíteni érchüvelyében rongy- vagy szősz segítségével. Mi sem jobb a kezek dermedtsége ellen, mint ez a kellemes melegítő eszköz. Ha néhány ilyen készüléket ruháink alá helyezünk, hosszabb pihenők alkalmával a test túlságos és így veszedelmes hővesztését meg lehet akadályozni.

Menetelés közben ez a melegítő még nagyobb szolgálatokat tehet, ugyanis az italok megfagyását fogja meggátolni. A melegítő készülékek és azok égői annyira könnyűek, hogy mindeu kellemetlenség nélkül több darabot becsomagolhatunk podgyászunkba. A vadászok már régóta előnyösen élnek vele és a hölgyek muffjukban hordozzák. A mi szintén fontos, ez a zseb-, kéz-, láb- és ital- stb. melegítő nem kerül sokba. Pl. Bernben a Knecht-féle üzletben, valamint ugyanott a japáni bazároknak megszerezhető. A Knecht-féle „Taschenwärmer“ rézből és nemez tokban igen szilárd és jól készült gyártmány.

Turista tudnivalók.

Havasi kirándulások alkalmával az Aleuronat-kétszersült praktikus könnyűsége és nagy tápláló erejénél fogva, nemkülönbén a rizs is ajánlható.

Áz alkohol helyett tapasztalt havasi kirándulók és hegymászók kárpótlásul bizonyos csemegéket javasolnak, mint teszem fel lekvárt, cukorba főtt és konzervált gyümölcsöket, csokoládét stb. Hála a lekvár kipróbált hatásának, pl. Helbling és Paulcke a Monte-Rosa megmászásánál szájukat azzal mindig üdén tarthatták, a nélkül, hogy a szomjúság miatt szenvedtek volna.

Szükségtelen fölemlíteni, hogy az úgynevezett baromfi konzervek étkezésre a legjobban megfelelők.

A gyopár és a legeltetés.

A legtöbb alpesi vidék már foglalkozik a gyopár védelmével, mert a hegy-mászóknak ez a havasi virága az oltalmat nemcsak megérdemli, de arra rá is szorul. 1900—2900 m. magasságban mészsziálás vagy gránit-talajon tenyészik a havasi gyopár, melynek kipusztulását nemcsak az emberi kéz, hanem a legelésző tehéncsordák, juh- és kecskenyáják a legnagyobb mértékben elősegítik.

Ma már a legkiválóbb erdészek beismerik, hogy a legvándalabb botánikusok és növénygyűjtők negyven nemzedéke sem okoz annyi kárt, mint a mennyit egy év alatt a legelésző állatoktól okozott földleborotválás von maga után.

A német iskolai kirándulások atyamestere.

Mult évi május hó 20-án leplezték le a szobrát G u t s m u t h s Kristóf tornatanárnak Quedlingburgban, ki a testgyakorló menetelések és diák-kirándulások kezdeményezésével Németországban különösen a tanügyi körök és a tanuló ifjúság részéről nagy népszerűségnek örvendett

1793-ban Testgyakorlat az ifjúság számára című nevezetes munkája vetette meg alapját a mai iskolai tornászatnak.

A legzsengőbb gyermekkorban ajánlotta már a barangolásokat előbb sík úton, majd a hegységben, természetesen az életkornak megfelelő időtartam mellett.

Napos, félnapos, sőt éjjeli meneteléseket is tett növendékeivel, kiknek úti-naplót kellett benyomásairól vezetniök.

Ma már mindenki tisztaban van a szabad természetben tett séták és barangolások testedző egészséges hatásával; ezt hirdeti a quedlinburgi szobor is, mint a diákturistaság emlékeztető jelképe.

KÖNYVESHÁZ.

Kolossvár neve.

Érdekes tanulmányt olvasott fel Márki Sándor dr. egyet. tanár nem régebén az Erdélyi Múzeum-Egyesület bölcs-, nyelv- és tört.-tud. szakosztályában Kolossvár nevének az eredetéről, melyben fényesen bebi-

zonyítja, hogy az eredeti név *Klusvár* vagy *Kulusvá*, míg a német és latin elnevezések sokkal későbbiek. 1173-ban tűnik fel a *Castrum Clus*, 1222-ben a *Clus* név, holott 1348-ban fordul elő először a Clusenburg, majd 1405–1408 közt az ennél jellemzőbb Clausenburk és Clausenburg nevezet. Állítólag a *Clus* szót tévesen Klausera fordították; a clus = gyeplő, földvár A Claudiopolis, név pedig *Márki* szerint először 1550. táján jött használatba. A kolozsvári plebáni levéltárban 1428-ban Henricus ordinis predicatorum clustri beate virginis gloriose de *Cluswar* néven szerepel az a perjel, kivel az akkori kolozsvári plebánus Johannes, ki egyszersmind in medicinis doctor, a kanonika porció és temetkezések végett perel 1480-ban pedig Jakab Eleknél Gregorius Schleving, plebánus in *Coluswar* fordul elő

Zimmermann 2000 középkori oklevél közt csak egyetlen egy hivatalos okiratban találta Kolozsvár nevét németül írva s maga a szerző is 1500-ig terjedő 500 oklevélben két esetben bukkant a német névre.

A felhozott más anyag Kolozsvár nevét 51 változatban említi.

Szabadjon az 52 iket hozzácsatolnunk a kolozsvári szt.-ferenc-rendi zárda állítólagos alapító leveléből, mely *Klausburg*-ról van keltezve. A nagy földrajzi és történeti tudással megírt tanulmány turista és egyéb szempontból is közérdekű, mit az a körülmény igazol, hogy a »Földrajzi Közlemények«-ből mint külön lenyomat úgy magyar, valamint német nyelven is megjelent s szerző tagtársunk azt turista könyvtárunknak is megküldötte

Az 1898. IV t-c életbeléptetése óta *minden községnek csak egy hivatalos neve lehet*, s jelen esetben ez a : Kolozsvár, melyet Mihály Oláh vajda is 1600-ban Coloswarnak nevez s úgy nevezik a 18. század elején az osztrák császári tábornokok (Basta, Montecuccoli stb.)

Említett magyar helynév törvény — önérettel hivatkozhatunk rá — egy az E K E részéről fölterjesz-

tett terjedelmes és megokolt emlékiratból nyert impulzust s az E. K. E. helynévtári bizottsághoz véleményezésként áttett törvényjavaslat éppen *Márki* Sándor dr. elnöklete alatt számos olyan turista irányú indítvánnyal bővült, melyeket aztán a törvény szövegébe is fölvettek.

A Kolozsvárról szóló és itt is mertetett *helynévmonográfia* annyira hazafias és nemes célt szolgál, hogy a külföld helyes informálása érdekében egész könyvtáraknál beszéde-sebb és gyakorlatibb érveket csoportosít a magyar álláspont és az igazság védelmére.

Vajha az ilyen fajta tanulmányok egy könyvbe foglalva, saját nyelvükön terjesztenék a külföldről jövő idegen utasok előtt helyneveink magyarságának a jogosultságát.

Az alsófehérmegyei tört., rég. és term. társulat 1904. évkönyve.

Fentnevezett Gyulafehérvárt székelő tudományos társulat 13-ik évkönyve fekszik előttünk, mely *Körödy* Péter dr. egyleti titkár szerkesztésében hű képét tárja fel az 1887-ben alakult testvér-egyesület fokozatos fejlődésének.

A gr. *Majláth* püspök védősége és *Csató* János elnöklete alatt buzgón működő tisztikar lankadatlan tevékenységéről számol be ez a 156 oldalra terjedő vaskos kiadvány, mely a vármegye régi és újabbkori történelmi eseményeinek s szép és gazdag természeti viszonyainak a megismertetését célozza

Kiemeljük a titkári jelentésből azt a részt, mely az ásatások és az adományozott régiségek szaporodásával a múzeumi épület kibővítésének a sürgős kérdésével foglalkozik; e célra ugyanis a kormány 8000 koronát megszavazott lme, a legesattanósabb bizonyíték, hogy itt stagnálásról szó sem lehet.

A régészeti tárgyak száma közel 7000; a könyvtár pedig 1736 művet foglal magában

Az értékes éremgyűjteményt *Cserni Béla* dr. múzeum-őr a tavaly szakszerűen rendezte, kinek különben az évkönyvben «Apulumi maradványok» címen az ásatásokról 8 képpel és 4 alaprajzzal illusztrált tanulmánya olvasható. Egyébiránt az évkönyvbe dolgozatokat irtak még: *Imets F. Jákó*, ki a közgyűlésen «A régi Fehérvárról» fölolvasott, továbbá *Sz. Bakó Endre*, *Csató János* és *Ávéd Jákó*, a társulat mindmegannyi oszlopos tagjai

Megjegyzendő, hogy a Társulat f. évi január 28-án tartott közgyűlése, melyre az E. K. E. is üdvözlőt küldött, örömmel fogadta úgy a gr. *Majláth* püspöknek egy a folyóiratunkban először ismertetett egyházi múzeum létesítésére irányuló tervét, valamint „a hazai örménység azon mozgalmát is, hogy Szamosujvárt, az örmény metropolisban, egy örmény múzeum felállítását tervezi»

Különben ez a már 18 év óta fennálló társulat 1901-ben a miriszlói emlékoszlopot emelte, Hunyadi János szobrára közel tizezer koronát gyűjtött s főként múzeumával olyan szép kulturmissziót teljesít, hogy Alsófehérvármegye határán túl is méltán elismerést és pártolást érdemel

EGYESÜLETI ÉLET.

Választmányi ülés.

Febr. 22-én d. u. 5 órakor tartotta választmányi ülését az E. K. E. érdekes tárgysorozattal, élénk érdeklődés közepe. A tevékeny egyesület 2 havi munkálkodásáról számolt be az említett ülésen. A végzett munka és a megoldásra váró feladatokra irányuló lelkes törekvés a választmány mindenik tagjának osztatlan elismerésével találkozott.

A gyűlésen jelen voltak: *Aszlán János* bankhivatalnok, *Fekete Gábor* tábla-elnök, *Eisler Mátás* dr. egyet. m.-tanár, *Gombos Ferenc* nyomdatulajdonos, *Heppes Miklós* táblai tanácselnök, *Feilitzsch Arthur* br. elnök,

Kelemen Lajos tanárj., *Kovács Géza* főtitkár, *Márki Sándor* dr. egyet. tanár, *Merza Gyula* főpénztáros, *Orbók Mór* igazgató, *Pap Mihály* ezredes, *Pap Kristóf* kereskedő, *Sárdy Lőrinc* m. hivatalnok, *Schönberg Miksa* kereskedő, *Tanács József* gyógyszerész, *Török Imre* dr. orvos és *Versényi György* dr. tanár. Elnökölt br. *Feilitzsch Arthur*, előadott *M. Kovács Géza* főtitkár, jegyzett *Kelemen Lajos*.

Elnök megnyitván az ülést, bejelentette, hogy az elnökség az alsófehérvármegyei történelmi és régészeti társulatot, a Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulatot, a Tanítók Turistaegyesületét közgyűléseik alkalmából üdvözölte. Ugyancsak üdvözlő iratot küldött az elnökség *Zeyk Dániel* főispánhoz, főrendiházi taggá történt kinevezése és *Zakariás János* dr. brassói E. K. E. oszt. elnökhöz orsz. képviselővé történt megválasztása alkalmából. A szamosujvárt alakult *Örmény Múzeum Egyesülethez* szintén üdvözlő iratot intéztek.

Jóváhagyólag tudomásul szolgál. Ezután elparentálták *Kovács János* elhunyt választmányi tagot és kimondották emlékének jegyzőkönyvben való megörökítését. A választmányi ülésről elmaradásukat kimentették *Holitzér Nándor*, *Kovács Dezső* és *Weisz József*.

Ezután a főtitkár tette meg jelentését az egyesület 2 havi életéről és a központi iroda munkálkodásáról. Elkészítették a néprajzi múzeum cédula leltárát. Statisztikai adatokat küldöttek a múzeumról és könyvtárról a múzeumok főfelügyelőségéhez; szétküldöttek az „Erdély“ folyóirat 11—12. számát. Elkészítették az 1905. évi arcképes igazolókat. Az arcképes igazolót kibővítették naptári részszel és több hasznos tudnivalóval, úgy hogy azt mint turista zsebnaptárt használhatják a tagok. Több új fürdő és hirlap kedvezményt biztosítottak a tagok részére. *Marostorda* és

Csikvármegye alispánjaihoz, továbbá a Székely kirendeltséghez terjedelmes beadványt intéztek az említett vármegyék turistamunkálatainak kiviteli módozatairól és felhívták a vármegyéket, hogy az egyesülettel karöltve valahára kezdjék meg a gyakorlati munkát. Felkérték Gyergyó-Szent-Miklós község előljáróságát, hogy a Gyilkostónál levő erdőőri lakásból 1—2 szobát adjon bérbe turista célokra menházul az E. K. E.-nek.

A múzeumi képes katalogust cserépdádképen szétküldötték az összes múzeumoknak. Az Erdélyi Utikalauz átdolgozásához hozzáfogtak, hogy a III. kiadást idejekorán előkészíthessék. A révi cseppkőbarlang kezelésére nézve felkérték a tulajdonost, hogy engedje meg a látogató díjak szedését, hogy a költséges alkotásokat fenn lehessen tartani. Ügyvivőségeket szerveztek Szamosújváron és Désen. A Radnóti siremlékére a gyűjtő ívet szétküldötték. A választmány jóváhagyólag vette tudomásul a főtitkár jelentését és felhatalmazta az elnökséget, hogy az ügyvivőségeket az egész vonalon ujjaszervezhessék. Szintén jóváhagyólag vették tudomásul a pénztári jelentést is, mely szerint Merza Gyula főpénztáros jelentette, hogy a december havi tiszta bevétel 1435 K. 23 f., a január havi pedig 579 K. 79 f. volt. Február hónapra áthozták 354 K. 80 f. pénztári maradványt.

Ezután Heppes Miklós jelentést tett arról, hogy a hódmezővásárhelyiek bélesi nyaralótelepeinek ügyében a múlt ülés választmányi határozatának megfelelően eljár.

A Tárgysorozat rendjén a túrihasadékbán készítenő utramegszavaztak 120 koronát, az iparművészeti kiállításra vonatkozólag pedig elhatározták, hogy az egyesület abban tevékeny részt nem vehet az anyagi hiánya és egyéb elfoglaltsága miatt, hanem múzeumát a kiállítás időtartama alatt az

iparművészeti kiállítás látogatóinak részére a legminimálisabb árért megnyitja. A Székely Világ szerkesztőségének dúcok kikölcsönzésére vonatkozó kérését elvi szempontból elutasították. Ezután a múzeumi ügyek letárgyalása következett és jóváhagyólag vették tudomásul, hogy az elnökség megengedte egyes tárgyaknak az iparművészeti iskola részére való lerajzolását. Kimondották, hogy a tavaszon rendeznek egy régi egyházi hímzés kiállítást, továbbá kiállítják Orosz Endre mintegy 1000 tárgyból álló néprajzi gyűjtését. A múzeumnak 2 hónap alatt 357 látogatója volt. A múzeumi leltár ujabban 38 tárggyal gyarapodott ajándékozás útján. dr. Hermann Antal és Pap Kristóf ajándékozóknak a választmány köszönetet szavazott. Jókai Mór szobrára kivételesen megszavaztak 25 koronát. Köszönetet szavaztak még több lelkes adakozónak, akik a könyvtárt gyarapították. Az E. K. E. gyűjtő 464 k. 33 fillér, az E. K. E. pezsgő után pedig 25 k. 76 fillér jutalék érkezett be a pénztárhoz. Ezzel kapcsolatosan megengedték hogy az elnökség a pezsgőgyáros szerződésén változtatásokat tehesse. A „Világszép Erdély“ íróját felkérni határozták, hogy a kéziratot mielőbb szolgáltatssa be. Ráduly Ferencz bukaresti lakosnak vak leánya érdekében beadott kérését pártolólág teszik át a polgármesterhez. Felhatalmazták az elnökséget hogy Koch János kereskedővel szerződést köthessen a Kányafőn létesítendő nyári vendéglő tárgyában. Ilyenformán a hójai kirándulók részére a nyár folyamán minden kényelem biztosítva lesz. A fogarasi E. K. E. osztály újja szervezési munkálataira vonatkozó jelentés meghallgatása után 22 új tagnak felvétele következett, mely alkalommal köszönetet szavaztak T. Pálffy Aladár írónak, ki lelkes apostola az E. K. E.-nek és Nagybecskereken 11 új tagot gyűjtött. Ezzel az ülést véget ért.

Szerkesztő: **Merza Gyula.**

Nyomatott Gombos Ferencz-nél Kolozsvárt, Deák-Ferenc-utca 12 szám alatt.

EGYETEMI KÖNYVTÁR

1 • 1906. JAN. 1—

KOLOZSVÁR.